

Za Tebe,

da se uvijek ponosiš sa mnom,

gdje god bio.....

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE
ZNANOSTI
KATEDRA ZA BIBLIOTEKARSTVO

Ak. god. 2015./2016.

Diplomski rad

**ALTERNATIVNI OBLICI OPISMENJAVANJA I
ČITATELJSKE KULTURE KOD DJECE**

Mentorica: dr. sc. Mihaela Banek Zorica, izv.prof.

Studentica: Ana Glasnović

Zagreb, 2016.

SADRŽAJ

Uvod.....	1
1. Pismenost.....	2
2. Pismenost od najranije dobi.....	5
2.1 Čitanje.....	6
2.2 Kultura čitanja.....	7
2.3 Kultura čitanja kod predškolske djece.....	8
3. Tko su dionici u poticanju i promociji rane pismenosti i kulture čitanja.....	10
3.1 Roditelji (obitelj) kao najbitniji poticatelji.....	10
3.2 Knjižnica kao poticatelj čitalačke kulture.....	12
3.2.1 Dječji knjižničari.....	14
3.2.2 Knjige kao poticatelji čitalačke kulture kod djece.....	15
3.2.3 Projekti za poticanje čitanje u Hrvatskoj.....	16
4. Alternativni oblici opismenjavanja.....	19
4.1 Taktilna knjiga.....	20
4.1.1 Specifičnosti taktilne slikovnice.....	22
4.2 „Tiha knjiga“.....	23
4.2.1 Na koji način tihom knjigom možemo poticati ranu pismenost	24
4.2.2 Roditelji i alternativni oblici opismenjavanja i poticanja čitateljske kulture od najranije dobi.....	26
5. Knjižnica kao informator.....	31
6. Anketa: Rana pismenost i alternativni oblici opismenjavanja i čitateljske kulture kod djece	
6. Anketa : Rana pismenost i alternativni oblici opismenjavanja i čitateljske kulture kod djece predškolske dobi.....	33
6.1 Svrha istraživanja.....	33
6.2 Ciljevi istraživanja.....	34
6.3 Hipoteze.....	34
6.4 Rezultati.....	34
6.5 Zaključak istraživanja.....	47
7. Zaključak.....	49
Dodatak.....	51
Zahvala.....	57
Literatura.....	59

UVOD

Razvoj čitalačke vještine ključan je za razvoj svih drugih oblika pismenosti. Važno je od najranije dobi razvijati i poticati ljubav prema čitanju. Brojna istraživanja domaćih i stranih autora na temu čitanja u predškolskoj dobi, ukazala su na niz različitih aspekata čitateljske kulture djece. Osim toga pokazalo se i da se djeca kojoj se čita od najranije dobi brže razvijaju, više se interesiraju za okolinu, bolje se snalaze u komunikaciji s drugima, a i polaskom u školu brže svladavaju gradivo.

Cilj je ovoga rada predstaviti aspekte čitateljske kulture kod djece, ukazati na važnost čitanja od najranije dobi, te primjerima dobre prakse pokazati kako djeci najranije dobi knjiga i čitanje mogu biti predstavljeni na zanimljiv i zaigran način.

Prvi dio rada odnosi se na pismenost općenito, njezinu definiciju, te shvaćanje pismenosti danas i situacija u svijetu i Hrvatskoj. Drugi se dio odnosi na pismenost od najranije dobi, gdje ću uključiti pojmove „čitanje“, „kultura čitanja“ te predstaviti kulturu čitanja od najranije dobi. Zatim ću u trećem i četvrtom djelu predstaviti najvažnije sudionike u poticanju rane pismenosti, ukazati na posebnu važnost roditelja kao prvog učitelja i knjižnice kao informatora te njezinu ulogu u ranom opismenjavanju. U petom ću dijelu govoriti o alternativnim oblicima opismenjavanja, naglasit ću mogućnost taktilne knjige kao alternativnog oblika, te opisati pojam „tiha knjiga“ i objasniti kako ona može postati i biti alternativni oblik u poticanju rane pismenosti. Šesti dio odnosit će se na ulogu knjižnice kao informatora, gdje se ona nalazi u životu svojih korisnika i šire zajednice. Isto tako ukazat ću i na važnost poticanja okoline i knjižnice kao jednog od najidealnijih mjesta za razvoj predčitalačkih vještina, koja u suradnji sa roditeljima i odgojnim ustanovama organizira i provodi aktivnosti koje djetetu pomažu da knjiga i čitanje postanu dio njegova života. Naposljetku ću predstaviti anketni upitnik koji će biti postavljen u nekoliko grupa na društvenoj mreži facebook, a koja će se odnositi na važnost rane pismenosti, alternativne oblike opismenjavanja i ulogu knjižnice u informiranju.

1. PISMENOST

Važnost pismenosti, jednog od temeljnih ljudskih prava, danas je više nego ikada naglašena. Rana je pismenost usko vezana uz vlast, bogate pojedince i institucije, religijske obredne knjige i svećenike koji su predstavljali uzore učenosti, znanja i kulture, te se uglavnom koristila u upravljačkoj praksi. Tradicionalno, pismenost se shvaćala kao sposobnost korištenja pisanog jezika aktivno i pasivno. Uključivala je čitanje i/ili pisanje i/ili računanje. Prema Špiranec i Banek Zorica, tradicionalna pismenost preduvjet je stjecanju novih znanja.¹ Zbog promjene organiziranosti društva, te okruženosti raznovrsnim i mnogobrojnim informacijama, pismenost 21. stoljeća dobiva novu dimenziju. Nova poimanja pojma pismenosti uvjetovana su pojavom novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija.

Prema UNESCO-ovoj definiciji, „pismenost je vještina prepoznavanja, razumijevanja, interpretiranja, stvaranja, prenošenja, vrednovanja i korištenja tiskanih i pisanih materijala u različitim kontekstima. Pismenost podrazumijeva kontinuirano učenje koje osobama omogućava postizanje njihovih ciljeva, razvijanje znanja i potencijala te ravnopravno sudjelovanje u lokalnoj zajednici i širem društvu.“²

Cordes proširuje pojam pismenosti, pa navodi da „multimodalna pismenost, koja se još naziva i vizualna, digitalna, medijska i višestruka pismenost, je pismenost na računalu koja povezuje sve prethodno navedene. Zasloni računala uključuju slike, pokretni tekst, glazbu, zvuk i glas, a to sve zajedno učeniku stvara značenje. Multimodalna pismenost ujedno otvara pitanje što pismenost jest ili bi mogla biti, te što znači biti pismen u digitalnom dobu.“³ Kultura pismenosti uključuje više aspekata, poput vještina potrebnih za čitanje i pisanje, politiku obrazovanja, motivaciju za prakticiranje vještina za učenje izvan formalnog sustava obrazovanja, uključuje i znanje stranih jezika, korištenje informacijske i komunikacijske tehnologije, timski rad, ali i pozitivne stavove prema promicanju pismenosti. Zbog navedenih aspekata, kulturu pismenosti vrlo je teško definirati samo jednom specifičnom definicijom. Zato danas, različite zemlje, institucije i pojedinci različito definiraju pojam kulture pismenosti.

„Naime, bitnim čimbenicima kulture pismenosti pokazali su se sljedeći:

- osiguran pristup informacijama i čitateljskim materijalima;

¹ Špiranec, Sonja; Mihaela Banek Zorica. Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta. Zagreb : Filozofski fakultet, Odsjek za informacijske znanosti, Zavod za informacijske studije 2008. Str. 91.

² UNESCO. The plurality of literacy and its implications for policies and programmes. Haag : UNESCO, 2004.

³ Cordes, S. Broad horizons: the role of the multimodal literacy in 21st century library. 2009. Dostupno na : <http://www.ifla.org/past-wlic/2009/94-cordes-en.pdf> (23.05.2016.)

- tradicija posjedovanja vlastitih knjiga;
- postojanje alternativnih institucija koje brinu o tome da knjige stignu do onih koji ih nemaju ili smatraju da ne trebaju;
- postojanje nacionalne politike promicanja čitanja;
- dostupnost promotivnih materijala o čitanju za djecu i odrasle;
- razvijeni modeli edukacije i odgovarajući materijali za poučavanje pismenosti;
- suradnja između institucija, programa i kampanja koje se bave čitanjem i pismenošću;
- važnost koja se pisanoj riječi pridaje društvu;
- podrška poticanju i razvoju pismenosti na najvišoj razini (države i vlade).“⁴

Iz gore navedenog vidimo da pismenost više ne obuhvaća samo čitanje i pisanje, već da je pismenost postala način komunikacije, razvoja kulture, stjecanja novih znanja, usavršavanja i svakodnevne nadogradnje pojedinca, te da se ona očituje u mnogim formama, papiru, plakatima, računalu i ostalim medijima. Masovna komunikacija ističe sve veću važnost pismenosti, brojni komunikacijski kanali omogućuju sve raznovrsniju pismenost, tehnologizacija svijeta, kulturne različitosti i priljev sve brojnijih i raznovrsnijih inovacija utječu na to da definicija pismenosti postaje sve složenija i dinamičnija, ali i da određuje tijek i način života pojedinca. Pismenost pojedinca temelj je razvoja društva znanja.

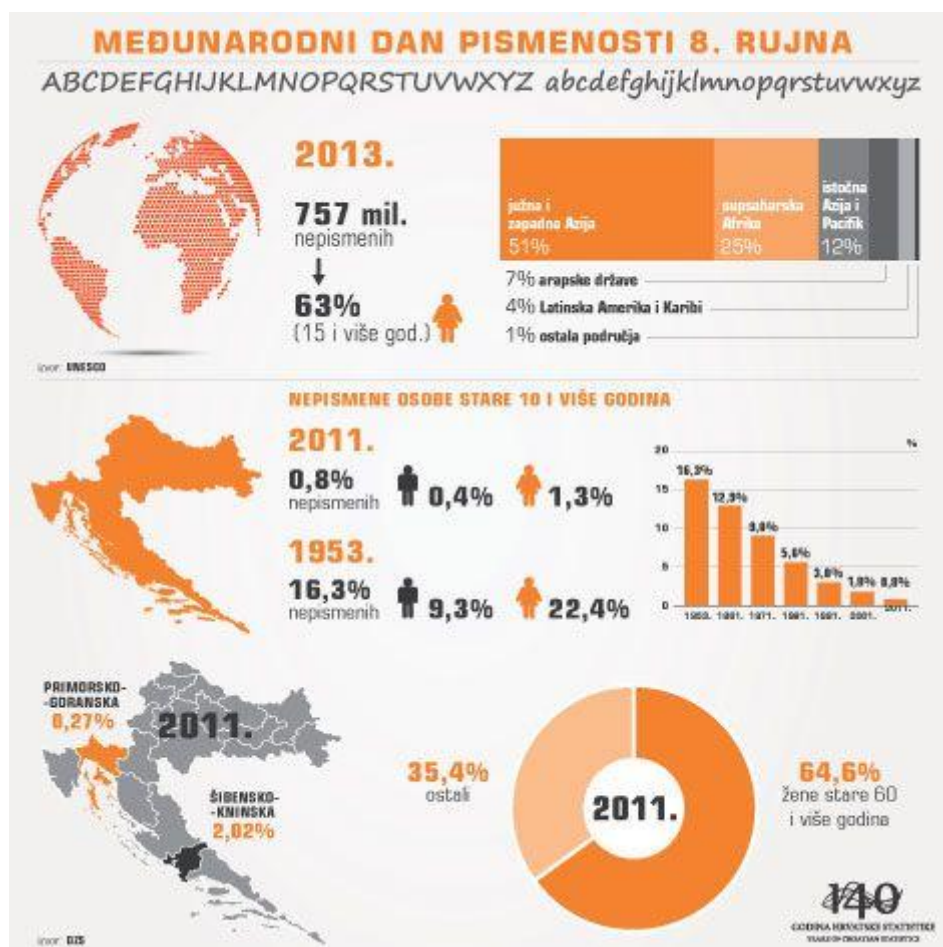
Ipak, zapanjujuća je činjenica da je nepismenost u današnje vrijeme još uvijek globalni problem. Još uvijek postoji velik broj ljudi koji nisu savladali osnove pisma. Deklaracija o pravu europskih građana na pismenost daje podatak da svaki peti 15-godišnjak i gotovo 55 milijuna odraslih stanovnika Europe ne posjeduje temeljne vještine pismenosti. Ako tome pribrojimo podatke koje donosi UNESCO-v institut za statistiku⁵, u svijetu je nepismeno, prema podacima iz 2013. godine 757 milijuna ljudi, od čega čak 115 milijuna mladih od 15-e do 24-e godine života, a dvije trećine ukupno nepismenog stanovništva su žene, njih gotovo 500 milijuna.

Prema podacima iz popisa stanovništva iz 2011. Hrvatska ima 3,8 milijuna stanovnika starijih od deset godina, od toga 0,8% nepismenih. Deset godina prije toga ta je brojka bila

⁴ Knjiga i slobodno vrijeme, Split, Gradska knjižnica Marka Marulića, 24.rujna 2010. ; [uredništvo Elli Pecotić... et al.]. – Split : Gradska knjižnica Marka Marulića, 2011., str.21

⁵ UNESCO Institut for statistic. Adult and youth literacy. Dostupno na : <http://www.uis.unesco.org/literacy/Documents/fs32-2015-literacy.pdf> (23.05.2016.)

veća za jedan postotni poen. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku 1953. nepismenih je u Hrvatskoj bilo 16,3 posto.⁶

Slika 1. Pismenost i nepismenost u svijetu i Hrvatskoj

Bez imalo zadržke mogu reći da je pismenost preduvjet za većinu oblika učenja, i usavršavanja pojedinca. Pismenost je danas činjenica i preduvjet koji većini omogućava zapošljavanje općenito, a onda i zapošljavanje na boljim radnim mjestima, smanjuje rizik od siromaštva i socijalne isključenosti, poboljšava sudjelovanje u kulturnom i društvenom životu, omogućava cjeloživotno učenje, uživanje temeljnog građanskog prava i rast osobnog razvoja. Pismenost danas, zbog brzog širenja tehnologije i konstantne promjene radnog okruženja postaje cjeloživotna potreba i nije više ograničena na djetinjstvo i mladenaštvo, ali je zasigurno sa opismenjavanjem potrebno krenuti od najranije dobi.

⁶ Državni zavod za statistiku. Dostupno na : <http://www.dzs.hr/Hrv/important/Interesting/pismenost.htm> (25.05.2016.)

2. PISMENOST OD NAJRANIJE DOBI

Dugo vremena djeca predškolske dobi nisu smatrana spremnima za čitanje ili pisanje. Opismenjavanje djece, odnosno pismenost (čitati i pisati) počinjalo je formalnom naobrazbom polaskom u školu. Danas se na usvajanje vještina pismenosti gleda kao na proces koji počinje od djetetove najranije dobi, točnije samim rođenjem.

Djeca počinju slušati i eksperimentirati zvukovnim jezikom od prvih trenutaka života. Kako još uvijek nisu sposobni proizvesti razumljiv jezik do približno godine dana starosti, otkriće mogućnosti proizvodnje zvuka ili glasa kroz plač, smijeh, gugutanje, i osluškivanjem okoline djetetu su od iznimnog značenja u daljnjem razvoju.

Predčitačke vještine smatraju se predznakom buduće čitačke, ali i školske uspješnosti. Predčitačke vještine stječu se postepeno, od djetetovog rođenja. U razvoju vještine čitanja važnu ulogu ima složena kombinacija naslijeđenih osobina i utjecaja okoline. Osim toga bitna je i motivacija, pravilan pristup te određene strategije i rutine. Strategije i rutine koje su stručne ili proizvoljne međusobno moraju biti povezane te moraju djelovati kao poticatelji. Kvalitetna je okolina također bitna za djetetov čitalački razvoj kao i stručnjaci u području, odgojitelji, roditelji te ostali koji borave ili rade sa djetetom. Neki od simulatora za razvijanje jezika su priče, pjesme, čitanje, igranje, dodirivanje, smijanje.

Predčitačke vještine preduvjet su razvoju čitalačkih vještina i lakom i uspješnom čitanju u cjelini. Predčitačke se vještine odnose na slijedeće:

- funkcija i svrha pisanog jezika – dijete rano razumije da čitanje ima određeni smisao,
- pojmovi o tehničkim i dogovornim karakteristikama pisma- dijete razumije smjer čitanja i pisanja, osnovnu interpunkciju, razlikuje slova i riječi,
- svijest o uporabi strukture riječi u čitanju – djeca istražuju glasovne strukture, rado koriste rimu,
- grafo – foničko znanje – „uspostavlja se spoznaja korespondencije između glasa i dogovornog znaka za taj glas.“⁷

⁷ Čudina – Obradović, M. Igrom do čitanja : igre i aktivnosti za razvijanje vještine čitanja. 3. dopunjeno izd. Zagreb : Školska knjiga, 2002. Str. 22.

Rana pismenost objašnjava se kao ono što dijete zna o čitanju i pisanju prije nego počne samostalno čitati i pisati. Važnost opismenjavanja od najranije dobi neupitna je. Razvoj čitalačke vještine ključan je za razvoj svih drugih oblika pismenosti. Važno je od najranije dobi razvijati i poticati ljubav prema čitanju. Brojna istraživanja domaćih i stranih autora na temu čitanja u predškolskoj dobi, ukazala su na niz različitih aspekata čitateljske kulture djece. Osim toga pokazalo se i da se djeca kojoj se čita od najranije dobi brže razvijaju, više se interesiraju za okolinu, bolje se snalaze u komunikaciji s drugima, a i polaskom u školu brže svladavaju gradivo.

2.1 ČITANJE

Čitanje je vještina potrebna u svim medijima, a sposobnost čitanja ostaje potreba svakog čovjeka bez obzira na medije. Uvjetovano je simboličkom razinom pisma, te je osnovna jezična djelatnost. „Da bi se dosegla punina njegova značenja, čitanje treba promatrati kao čin dešifriranja tradicije, vlastite povijesti i ukorijenjenosti u svijet.“⁸

Prema Aniću⁹ čitanje se definira kao proces koji je vezan uz praćenje teksta kao osobni ili opći interes ili interpretacija pročitano. Pojam se čitanja u istom izvoru opisuje i kao raspoznavanje slova ili znakova razumijevanja onoga što je napisano. Ako pojam analiziramo dalje, dolazimo do pojma „čitača“ kao onoga tko čita neki tekst kao posrednik između pisca i onoga tko sluša.

Wikipedija¹⁰ čitanje definira kao kompleksan kognitivni proces dekodiranja simbola sa svrhom konstruiranja i deriviranja značenja. Način je jezičnog usvajanja, komunikacije i razmjenjivanja informacija i ideja. Kao i kod svih jezika, riječ je o kompleksnoj interakciji između teksta i čitatelja kojoj oblik daje čitateljevo prethodno znanje, iskustvo, stav i čitateljska zajednica uklopljena u kulturni i sociološki kontekst. Proces čitanja podrazumijeva i zahtjeva kontinuiranu vježbu, razvoj i dotjerivanje. Osim toga čitanje podrazumijeva kreativnost i kritičku analizu.

⁸ Čitanje- obaveza ili užitak : zbornik / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2009. Str.5.

⁹ Aniće, V. Veliki rječnik hrvatskog jezika. Zagreb : Novi Liber, 2003. str. 170.

¹⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Reading_%28process%29

Čitanje možemo definirati i kao akt komunikacije koji prenosi znanje i poruke što ga sadrže knjige ili kao spoznajno doživljajni proces koji obuhvaća jezičnu, komunikacijsku i stvaralačku djelatnost. U mnoštvu definicija čitanja istaknut ću još jednu koja kaže da je „čitanje složeni proces obrade podataka u kojemu istodobno sudjeluju procesi jednostavne obrade (tehnika čitanja) i viši procesi obrade (razumijevanje pročitano¹¹).

2.2 KULTURA ČITANJA

Kultura čitanja predstavlja ukupnost potreba, navika i interesa za knjigom i čitanjem, a proizlazi iz kulturne tradicije i politike neke sredine. „Čitateljske kompetencije, izražene putem čitalačke pismenosti, odnose se na razumijevanje pisanih tekstova, njihovo korištenje i razmišljanje o njima radi postizanja osobnih ciljeva, stjecanja i razvijanja znanja i stavova te osposobljava za cjeloživotno učenje“¹².

Čitalačka pismenost prema tome znači:

- veću vjerojatnost za nastavak školovanja do 21. godine života,
- da je pretkazivač profesionalne karijere,
- da pozitivno utječe na odnos prema studiranju,
- da je povezana sa sklonošću cjeloživotnom učenju, sudjelovanju u društvu i političkim djelovanjem,
- da je važna za pojedinca i gospodarski rast zemlje.

Kultura čitanja nešto je što se uči, razvija i potiče u knjižnicama koje surađuju sa ostalim obrazovnim i odgojnim institucijama te u suradnji sa roditeljima i onima koji brinu o djeci. Iznimno je važno kulturu čitanja poticati od najranije dobi jer stupanj pismenosti utječe na kvalitetu rada, zapošljavanje, mobilnost, usavršavanje i širu participaciju u društvu u kasnijem periodu života.

¹¹ Čudina – Obradović, M. Igrao do čitanja : igre i aktivnosti za razvijanje vještine čitanja. 3.dopunjeno izd. Zagreb : Školska knjiga,2002. str.16.

¹² Prijedlog nacionalne strategije poticanja čitanja. Dostupno na : <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/JAVNA%20RASPRAVA/M%20%C5%A0%20%20PRIJEDLOG%20NSP%C4%8C%20-%20prije%20slanja%20na%20javnu%20raspravu%20-%20kopija%2022%204%202015%20%20282%29.pdf> (05.06.2016.)

2.3 KULTURA ČITANJA KOD PREDŠKOLSKE DJECE

Čitanje priča u ranoj dobi izaziva interes, osposobljava djecu za razvoj mišljenja o realnom i hipotetičkom, pomaže im u procesu mišljenja na putu od percepcije i predodžbe do stvaranja pojmova, što je osnova mentalnog razvoja.¹³

Djetetu treba čitati već od rođenja jer¹⁴:

- dijete sluša glasove roditelja, te time razvija slušnu osjetljivost za glasove i govor;
- čitanje pomaže u stvaranju čvrste emocionalne povezanosti između djeteta i roditelja, te kod djeteta osobito izaziva ugodu i zadovoljstvo;
- čitanje dijete uvodi u svijet umjetnosti i književnosti, te unapređuje djetetove sposobnosti slušanja, opažanja, pozornosti, promatranja, pamćenja, mišljenja i logičkog zaključivanja;
- čitanje razvija djetetove interese i omogućava stjecanje znanja, razvijanje i obogaćivanje rječnika i govornih sposobnosti;
- čitanje obogaćuje i razvija osjećaje, maštu, kreativno mišljenje, te razvija i sposobnost uživanja u osjećaje drugih, pomaže u usvajanju moralnih vrijednosti i humanih poruka;
- čitanje pridonosi motivaciji za samostalno čitanje i uživanje u čitanju i knjizi, te pomaže djetetu da zavoli knjigu.

Djeca najviše i najlakše stječu određene vještine u okolini koja je bogata poticajima i koja podržava djetetovu radoznalost. Dojenčad i djeca najbolje uče djelovanjem okoline. U promociji čitanja i pismenosti uključeni su brojni dionici, od knjižničnog osoblja, odgojitelja, roditelja, ostalih stručnjaka u području koji brinu i borave s djecom, nakladnika i svih onih kojih se čitanje i pismenost dotiče na izravan ili neizravan način.

Ako su djetetu pruženi kvalitetni čitalački poticaji, oni će vrlo brzo razviti svijest o potrebi čitanja. Zato je bitno da poticajna okolina pruži ugodnu atmosferu, da bude interaktivna, zaigrana, da potiče maštu, da izaziva kreativnost, da probudi „istraživača“ u djetetu te da ta okolina bude prvenstveno povjerljiva. Djetinjstvo i mladenaštvo važna su

¹³ Stričević, I. Uloga obitelji u razvijanju čitateljske kulture djece predškolske dobi. // Kako razvijati kulturu čitanja / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice Grada Zagreba. 1999. Str.88.

¹⁴ Stričević, I. Projekt *Čitajmo im od najranije dobi*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež, 2006. Str.2

doba u kojima se oblikuju čitateljski ukusi, a stimulativna okolina može poboljšati čitateljsku kulturu.¹⁵

¹⁵ Stričević, I. Čitanje u kontekstu školskih i narodnih knjižnica : uloga knjižnica u poticanju funkcionalnog čitanja i čitanja iz užitka. / Čitanje – obaveza ili užitak : zbornik / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2009. Str. 41-49.

3. TKO SU DIONICI U POTICANJU I PROMOCIJI RANE PISMENOSTI I KULTURE ČITANJA?

U današnjem je vremenu naglašena potreba fleksibilnosti odgojno-obrazovnog procesa (obiteljskog ili institucionalnog) kao temeljna pretpostavka za uspješno ostvarivanje svih čimbenika odgojno-obrazovnog procesa.

Nekadašnje razmišljanje da su obitelj i odgojna ustanova (bilo kojeg tipa), dva odvojena svijeta, danas nije uvriježena. U poticanju i promociji rane pismenosti pojedinac kao osoba ili institucija, ne mogu samostalno djelovati i funkcionirati.

Danas zato postoje brojni sudionici uključeni u poticanje i promociju ranog opismenjavanja. Uz dijete, tu su roditelji kao jedan od najvažnijih dionika, zatim različite institucije odgojno-obrazovnog tipa, prije svega knjižnice i knjižnično osoblje, učitelji, nakladnici, stručnjaci u području pismenosti i djetetova zdravog razvoja, pedijatri i ostali članovi zajednice kojih se rana pismenost i poticanje čitateljske kulture dotiče na izravan ili neizravan način.

U nastavku rada, detaljnije ću se osvrnuti na tri dionika- dijete (obzirom da je ono glavni subjekt u poticanju rane pismenosti), roditelje (obzirom da predstavljaju najvažnijeg poticatelja rane pismenosti) i knjižnicu (kao jednu od najvažnijih institucija za poticanje rane pismenosti).

3.1 RODITELJI (OBITELJ) KAO NAJBITNIJI POTICATELJI

Povijesno gledano, obitelj je doživljavala mnoge promjene, no ipak do danas uspjela se zadržati kao temeljna ljudska zajednica. Emocionalna funkcija obitelji od velikog je značenja za pojedinca i društvo u cjelini. Suvremeni svijet karakterizira složenost, česte promjene, dinamičnost i raznolikost, i roditeljstvo ovdje postaje jedna od najodgovornijih uloga u životu. Odgajati dijete, učiti ga i baviti se njime na način kako se to radilo prenošenjem iskustva s generacije na generaciju više nije dostatno. Očekuje se da roditelj poznaje razvoj djeteta, da primjenjuje odgovarajuće odgojne postupke, da bude u svakom trenutku informiran o svemu što društvo nudi u pogledu djetetovih potreba i da odabere oni što smatra da odgovara potrebama njegova djeteta. U današnjem društvu nametnutih trendova, vrijednosti, socijalno-ekonomskih razlika, (ne)privilegiranih, obitelj i njezina funkcija i funkcioniranje stavljeno je na kušnju, reformira se i mijenja. Ipak, dječje dobro mora biti najviše mjerilo roditeljske brige i odgoja. Zato roditelji konstantno moraju biti spremni preslagivati svoje prioritete, gdje dijete uvijek mora imati prednost.

Obiteljska pismenost izuzetno je važna za razvijanje pismenosti kod djece rane dobi. Ukorijenjena u socijalnim interakcijama, pismenost počinje prije rođenja i brzo se razvija u predškolskim godinama. Roditelji i djetetovi skrbnici, prvi su djetetovi učitelji. Njihova uključenost u poticanje rane pismenosti ima iznimno značenje za daljnji razvoj djeteta. Rana dob je period najintenzivnijeg razvoja pojedinca i ovdje roditelji imaju najveći utjecaj. Ovo se odnosi na izravno odrastanje koje se odvija kroz učenje u obiteljskoj sredini, i na posredan utjecaj gdje roditelj odabire izvan obiteljske aktivnosti u smislu predškolskih programa i okruženja koji djeluju na razvoj djeteta.¹⁶ Jasno je dakle da većinu navika steknemo u prvim godinama života i u krugu obitelji.

Nužno je da roditelji i članovi obitelji njeguju međusobne odnose, da obiteljsku atmosferu održavaju pozitivnom, kako bi se stvorili uvjeti za zdrav i cjelovit razvoj djeteta. Situacije u obitelji malom djetetu predstavljaju prirodne mogućnosti za učenje jer je učenje smješteno u realan životni kontekst. Najčešći oblik učenja u ovom kontekstu je oponašanje. Dijete rado oponaša ono što njegovi roditelji rade svakodnevno, bilo da je riječ o kućanskim poslovima, listanju novina, brizi o djetetu i općenito rado ponavljaju ono što vide, a što im se čini zanimljivim. Dijete i roditelji imaju zajedničko iskustvo što omogućuje da se novo nadovezuje na ono postojeće i poznato i da se razumiju poruke. Učenje u ovom kontekstu sa socio-emocionalnog stajališta djetetu ima najveće značenje. Ova rana obiteljska pismenost obuhvaća načine na koje roditelji, djeca i šira obitelj primjenjuju pismenost u domu i zajednici.

Za poticanje čitanja i razvoj čitateljskih navika posebno se ističe važnost bliskih socijalnih i emocionalnih veza u obitelji.¹⁷

Čudina – Obradović u svojoj knjizi¹⁸ navodi nekoliko aktivnosti kojima bi se roditelji trebali služiti u svakodnevnom čitanju svome djetetu:

- ozračje čitanja priča treba biti ugodno i opušteno, a roditelj smiren. Za dijete nije dobro da primijeti da je roditelj u žurbi ili da čitanju pristupaju kao obavljanju dužnosti;
- treba pažljivo odabrati trenutak čitanja priče; može se čitati knjiga u bilo koje doba dana, a ne samo u određeno doba;

¹⁶ Stričević, I. Uloga obitelji u razvijanju čitateljske kulture djece predškolske dobi. //Kako razvijati kulturu čitanja / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba. Str. 87.

¹⁷ Isto. Str. 88.

¹⁸ Čudina–Obradović, M. Igrom do čitanja : igre i aktivnosti za razvijanje čitanja. 3. dopunjeno izd. Zagreb : Školska knjiga, 2002. Str.36.

- dobro je da za vrijeme čitanja dijete sjedi roditelju u krilu, te da gleda slikovnicu ili knjigu, te da mu roditelj povremeno pokazuje koji dio se upravo čita;
- djeca uživaju u mnogobrojnim ponavljanjima istih priča. Roditelju je bitno shvatiti da u čestom ponavljanju iste priče dijete osjeća sigurnost, uči napamet dijelove teksta, a često pamti i cijele sintagme.

Roditelji bi djetetu trebali osigurati i adekvatan prostor za čitanje sa adekvatnom opremom. Njihova je zadaća i stvarati što veći broj mogućnosti i situacija u kojima će se zajedno sudjelovati. Vrlo je važno da roditelji i odrasli koji borave s djetetom pružaju primjer na način da i sami čitaju i odlaze u knjižnicu. Od roditelja se očekuje da shvaćaju važnost i da su sposobni razvijati partnerstvo sa onima koji izvan obitelji brinu o djetetu, koji ga odgajaju i obrazuju. Uspostavljanjem suradničkih odnosa između roditelja i profesionalaca koristi ima dijete, ali i odrasli zadovoljavaju potrebe za informacijama i podrškom.¹⁹ Svojem djetetu roditelji predstavljaju najbolje „rane“ učitelje. Svaki roditelj svoje dijete poznaje bolje od bilo koga drugoga. „Oni mogu djetetu pokloniti pozornost jedan-na-jedan i izabrati pravi trenutak za pohvalu i usmjeravanje. Stoga su oni uvijek djetetovi najbolji učitelji“.²⁰

3.2 KNJIŽNICA KAO POTICATELJ ČITALAČKE KULTURE

U početku nastajanja narodnih knjižnica, djeca nisu uvijek bila dobrodošli korisnici. Ograničena količina dječje građe, nepoznavanje i nerazumijevanje važnosti i potrebe poticanja rane pismenosti i potpuna nezainteresiranost u pogledu knjižnice kao poučavatelja osnovnih vještina pismenosti razlog su tome. U drugoj polovici 20.st., dječje knjižnice raširile su se cijelim svijetom, zajedno sa razvojem primarnog i sekundarnog školovanja te ekspanzijom u dječjem nakladništvu.²¹

¹⁹ Maleš, D. Knjižnica u funkciji jačanja roditeljskih kompetencija.// Stručni skup Roditelji s bebama i malom djecom – dobro došli u knjižnicu! Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež : Knjižnice grada Zagreba, Knjižnica Medveščak, 2007. Str.2.

²⁰ Einon, Dorothy ; [prijevod Ivana Zima Galar]. Igre učilice : [130 zabavnih aktivnosti za djecu od 2 do 6 godina]. Zagreb : Profil International, 2004. Str. 9.

²¹ Maack, M.N. Children's Libraries. 2008. Encyclopedia of Children and Childhood in History and Society. Dostupno : <http://www.fags.org/childhood/Ch-Co/Children-s-Libraries.html> (29.06.2016.)

U Hrvatskoj, rad dječje knjižnice započeo je 16.10.1950. u Zagrebu, u Novinarskom domu²². Početno nerazumijevanje za rad s djecom, prevladano je i osoblje započinje sa do tada potpuno novim, pomno osmišljenim radom sa djecom. Branka Furlan postaje prva dječja knjižničarka u Hrvatskoj. Dječji odjel Pionirske knjižnice zatvaran je tri puta zbog preuređenja 1954., 1959. i 1971., radio je 44 godine i naposljetku preseljen na novu lokaciju. Osim što je knjižnica organizirala niz aktivnosti unutar sebe, počinje i rad sa brojnim drugim udrugama i institucijama i važnost knjižnice u životu predškolske djece i mladih postaje neupitna. Knjižnica Medveščak vrlo je rano uvidjela važnost usluga za najmlađe, te 1976. organizira prvu igraonicu i igrotoku u Hrvatskoj²³. U sastavu knjižnice u Osijeku, 1954. otvara se drugi zasebni dječji odjel u Hrvatskoj²⁴.

Danas je knjižnicama promicanje svoje djelatnosti osnaženo brojnim manifestima i smjernicama kako Institucija iz zemlje tako i međunarodnim udrugama, institucijama i sekcijama u području knjižničarstva, prava, ekonomije, obrazovanja i odgoja i šire zajednice.

Knjižnica ima važnu ulogu u poticanju na učenje i promicanje kulture čitanja od najranije dobi. Poslanje dječjih knjižnica definirano je na slijedeći način : „ *Raspolažući širokim izborom građe i aktivnosti, narodne knjižnice pružaju bebama i djeci najranije dobi, kao i njihovim odgajateljima, mogućnost pronalaženja prostora gdje su dobrodošli, prostora bogatog prikladnim izvorima za učenje, te prigodu uživanja u dječjim pjesmicama te taktilnim knjigama prilagođenim njihovoj dobnoj skupini. Biti djelom knjižnične zajednice predstavlja rano socijalno iskustvo koje potiče znatiželju i maštu. Uz pomoć odgojnih igračaka, slagalica i šaljivih knjiga znanje koje se razvija u odnosu između djeteta i njegova odgajatelja razvit će se odnos djeteta i knjige. Okruženje bogato tiskanom građom odskočna je daska za čitanje kao i za sljedeći korak, pisanje. Nadalje, pozitivno iskustvo u ranoj dobi usadit će interes za čitanje tijekom čitavog života i omogućiti razvijanje pismenosti.*“²⁵

Knjižnica mora stvoriti ugodno ozračje i poticajnu okolinu ne samo izborom sadržaja i materijala pomoću kojih će djeca učiti na uzbudljiv i zanimljiv način, ne samo izborom i

²² Čičko, H. Kako je rastao i razvijao se Odjel za djecu i mladež Gradske knjižnice. // Dječja knjižnica za novo tisućljeće : zbornik. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2001. Str.12.

²³ Stričević, I.; Maleš Dubravka. U dječjoj knjižnici : Knjižnica Medveščak, Zagreb. Zagreb : Knjižnica Medveščak : UNICEF, 1995. Str. 1.

²⁴ Pađen-Farkaš, D. Suradnja dječjeg odjela Gradske i sveučilišne knjižnice u Osijeku i Odjela pedijatrije kliničke bolnice Osijek. // Dječja knjižnica za novo tisućljeće : zbornik. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2001. Str.76.

²⁵ Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi, 2004. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo. Str. 13.

količinom građe i adekvatnim osobljem, već i prostor mora biti poticajno uređen da u djetetu probudi maštu kako bi i na taj način razvijali ljubav prema čitanju i knjizi, te kako bi razvili ostale praktične vještine. Iako primarni zadatak dječjeg odjela knjižnice jest poticati i razvijati interes za knjigu i čitanje, dječji odjel zapravo ima veliku ulogu u ranoj dobi djeteta. Uz brojne pedagoško-animacijske aktivnosti poput lutkarskih predstava, igraonica, radionica, pričanja priča i ostalog sadržaja, knjižnice konstantno moraju pružati nove izvore informacija, sadržaja i svega onoga što je u interesu djeteta.

3.2.1 DJEČJI KNJIŽNICARI

IFLA u svojim smjernicama za knjižnične usluge za djecu navodi kako „*knjižničar koji radi s djecom mora posjedovati i vještine kao što su entuzijazam, dobre komunikacijske vještine, sposobnost suradnje s pojedincima i timskog rada, kao i sposobnost rješavanja problema, povezivanja i suradnje, poduzetnost, prilagodljivost i otvorenost za novine, sposobnost analiziranja korisničkih potreba, planiranja, rukovođenja, i procjenjivanja usluga i programa te želju za usvajanjem novih vještina i profesionalnim razvojem.*“ Također, obzirom da radi s djecom „*dječji knjižničar mora razumjeti i poznavati dječju psihologiju i razvoj, teorije razvoja čitanja i promocije čitanja, umjetničke i kulturne mogućnosti, sadržaje u knjigama za djecu i na drugim medijima.*“²⁶

Iz navedenog vidimo da se knjižničar u svom radu mora posvetiti brojnim aktivnostima koje promiču kulturu čitanja, na zabavan način u smislu druženja kroz kreativno iskorišteno vrijeme. Kulturu čitanja knjižničari mogu poticati na razne načine, organizirajući čitateljski klub za najmlađe. Čitanje može biti individualno- svakodnevno, u krilu, uz osjećaj povezanosti, topline i zajedničkog uživanja u priči, zatim može biti zajedničko čitanje. To je igra čija je struktura formirana sekvencama aktivnosti odraslih, a uključuje pokazivanje znakova, riječi i zvuka, ispitujući, ohrabrujući vokalizaciju i dajući pozitivnu povratnu informaciju. Čitati se može i na način da se povezuje stvarni život sa slikama iz slikovnica ili poticajno čitanje što je prilagođavanje načina čitanja sve većim govornim vještinama djeteta.

²⁶ IFLA-ine smjernice za knjižnične usluge za djecu, 2004. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo. Str. 13.

3.2.2 KNJIGE KAO POTICATELJI ČITALAČKE KULTURE KOD DJECE

Kad govorimo o knjigama za djecu rane dobi najprije je potrebno ukazati na njezinu važnost kao jednog od načina povezivanja s djetetom te se kroz izbor primjerenih priča djetetu pomaže usvojiti nova znanja te se kroz razgovor o pročitanoj učvršćuje veza roditelja i djeteta, ali i veza odgajatelja/knjižničara/stručnjaka koji s djecom rade, od najranije dobi.

Prve knjige koje djeca koriste moraju biti izdržljive, dodirljive, savitljive, čak i „jestive“. Moraju biti izrađene od netoksičnih materijala poput kartona, vinila ili platna. Kad govorimo o prvim knjigama obično govorimo o slikovnicama, ritmično-jezičnim knjigama, zvučnim knjigama, taktilnim i didaktičnim knjigama te ranim knjigama sa slikom.

Danas čitavi timovi stručnjaka, pedagoga i psihologa nastoje što bolje i primjerenije didaktički osmisлити slikovnice u skladu sa razvojnim potrebama djeteta. Koncept prvih slikovnica koje dijete koristi često je običan, sa jednostavnom pozadinom i kratkim i jednostavnim ilustracijama i tekstom. Izbor sadržaja u pravilu određuje samo dijete, odnosno njegova dob. Sadržaj je potrebno prilagoditi kako bi dijete moglo održati pažnju kroz cijeli proces rada i razvijati interes za knjigu. Tijekom sazrijevanja dijete će početi i samo pokazivati interes za određenu vrstu knjige, određenju tematiku i područje interesa. Djetetove prve knjige izazivaju u njima interes za neposrednu doživljajnu stvarnost i sliku pomoću koje prepoznaje i imenuje predmete u okolini. U trećoj i četvrtoj godini dijete već počinje pokazivati interes za slikovnicu u kojoj se slika i tekst nadopunjuju a kojeg razumije praćenjem likovnog dijela slikovnice. Bitno je djetetu ne gurati knjigu koju on prihvata s negodovanjem, te je potrebno slušati dijete i pravilno reagirati na njegov doživljaj. Danas sve više postaje popularna i izrada slikovnica kod kuće. Tome je više razloga, jedan od glavnih su financije. Iako knjižnice pružaju roditeljima i djeci mnoštvo naslova i izbora, roditelji često žele da njegovo dijete posjeduje slikovnicu. Kako su cijene ponekih naslova roditeljima izvan budžeta oni svom djetetu nastoje pružiti slikovnicu na originalan način. Osim što i dijete može sudjelovati u izradi insinuirajući na temu koja ga zanima, bilo da se radi o crtiću, priči, bajci, ili praktičnim stvarima iz života, i roditeljima ovakav način provođenja vremena sa djetetom pruža veću međusobnu emocionalnu povezanost, roditeljima može poslužiti kao svojevrsna terapija nakon užurbanog tempa života, ali i pružaju djetetu trenutke kojih će se oni rado sjećati te im otvaraju novi pogled na kreativnost, razvoj mašte, te drugačiji pogled na slikovnicu i ljubav prema čitanju.

3.2.3 PROJEKTI ZA POTICANJE ČITANJA U HRVATSKOJ

- Projekt „Čitaj mi“²⁷

Riječ je o prvoj nacionalnoj kampanji za promicanje čitanja naglas djeci od rođenja. Pokrenut je 2013. Godine povodom Europske godine čitanja naglas. Pod pokroviteljstvom je Ministarstva socijalne politike i mladih. Cilj kampanje je poticati roditelje i druge odrasle da započnu s čitanjem djetetu naglas već od njegova rođenja kako bi čitanje postalo dijelom svakodnevnog ugodnog druženja roditelja i djece. Isto tako važan cilj je i poticati roditelje da s djecom što prije počnu dolaziti u lokalnu narodnu knjižnicu.

Slika 2. Projekt „Čitaj mi“

- Projekt „*Knjige za bebe*“²⁸

Knjižnica i čitaonica Fran Galović u Koprivnici je 1999. u suradnji sa Neonatološkim odjelom Opće bolnice „Dr. Tomislav Bardek“ Koprivnica pokrenula projekt „knjige za bebe“. Uz financijsku potporu Podravke, Grada Koprivnice i Koprivničko-Križevačke

²⁷ Projekt „Čitaj mi“ <http://www.citajmi.info/kampanja/> (04.07.2016.)

²⁸ Projekti za poticanje čitanja Knjižnice i čitaonice Fran Galović <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=41&n=3&side=1> (04.07.2016.)

županije od 2003. prvu slikovnicu dobivaju sve bebe rođene u koprivničkom rodilištu. Paket sadrži brošuru sa savjetima za roditelje zašto čitati djeci, kako čitati i preporuke za čitanje od rođenja do sedme godine te prijavnicu za besplatno učlanjenje u Dječji odjel Knjižnice koja se može iskoristiti godinu dana od primitka. Uz brošuru i prijavnicu paket «Knjige za bebe» sadrži „prvu slikovnicu“. Cjelokupni sadržaj upakiran je u male platnene torbe. Od 2003. do kraja 2015. u projekt „Knjige za bebe“ uključeno je 12667 beba.

- Program „Bebe u knjižnici“²⁹

Od 2009. godine svim bebama rođenim u karlovačkom rodilištu Gradska knjižnica “Ivan Goran Kovačić” i partner Grad Karlovac poklanjaju člansku iskaznicu i besplatno članstvo godinu dana. Roditelji dobivaju edukativni letak o važnosti čitanja bebama te informacije o druženjima obitelji s malom djecom.

Karlovačka knjižnica organizira program za bebe i djecu do 3 godine starosti uz prisutnost roditelja pod nazivom “Bebe u knjižnici”. Uz vođenje knjižničara druženja se odvijaju u prostoru Odjela za djecu predškolskog uzrasta svake subote u mjesecu. Na druženjima bebe i djeca rane dobi mogu se slobodno kretati, birati igračke, listati slikovnice uz pomoć roditelja, crtati, sudjelovati u prigodnim programima u skladu s njihovim mogućnostima. Za čitanje postoje slikovnice za najmlađe od tvrdih listova izrađenih od čvrstih materijala, slikovnice-igračke, slikovnice od pliša i mekanih materijala i druge. Roditeljima ova druženja koriste za razmjenu iskustva i rješavanje nedoumica vezane uz odgoj vlastitog djeteta.

Od 2014. godine redovito surađujemo s Patronažnom službom Doma zdravlja Karlovac.

²⁹ Program „Bebe u knjižnici“ http://www.gkka.hr/?page_id=133 (04.07.2016.)

PROGRAM BEBE U KNJIŽNICI	
<p>Ime i prezime djeteta:</p> <p>Datum rođenja djeteta:</p> <p>Adresa stanovanja:</p> <p>Broj telefona / mobitela:</p>	<p>Gradska knjižnica "Ivan Goran Kovačić" Ljudevita Sestica 1, Karlovac tel: 047 / 412.377 (119) e-mail: predskolski@gkla.hr http://www.gkla.hr</p> <p>Facebook stranice: Otkriva Dječji Odjel i Gradska knjižnica "Ivan Goran Kovačić" Karlovac</p> <p>Gradska knjižnica "Ivan Goran Kovačić" i partner Grad Karlovac</p>
<p>MOLIMO DA PODUPRTEMI UPITNIK DOŠTAVIDE U KNJIŽNICU!</p> 	<p>Organizirane aktivnosti za bebe i malu djecu odvijaju se subotom</p> <p>0-24 mjeseca starosti od 10:00 do 11:00 sati</p> <p>25-36 mjeseci starosti od 11:00 do 12:00 sati</p>

Slika 3. Program „Bebe u knjižnici“

5. ALTERNATIVNI OBLICI OPISMENJAVANJA

Kada govorimo o opismenjavanju i pismenosti kod djece rane dobi, ne možemo se samo dotaknuti obitelji, knjižnica i stručnjaka u području. Dijete je u samom procesu opismenjavanja najvažniji subjekt. Danas brojna istraživanja ali i praksa pokazuju da je dječji potencijal za učenje ogroman. Uče na način da istražuju svijet oko sebe, čineći, promatrajući, oponašajući i sudjelujući u aktivnostima. Prirodno su znatiželjna i konstantno su u potrazi za znanjem, iako toga još nisu svjesni. Iz tog je razloga bitno već u ranom djetinjstvu osigurati bogato i izazovno okruženje za učenje i istraživanje. Izazovno okruženje omogućuje im da vide stvari iz svoje perspektive, oni imaju svoje teorije i principe po kojima eksperimentiraju istražujući okolinu. Nije primarni cilj da dijete uvijek zna sve točne odgovore, da uvijek napravi sve ispravno ili da slijedi pravila, primarni bi cilj trebao biti pomoći im da shvate da vlastitim angažiranjem u različitim aktivnostima mogu naći odgovore na sve ono što ih zanima. Bitna su iskustva stečena tokom istraživanja. Znatiželja je suština u razvoju svakog pojedinca, ne samo djece, i upravo znatiželja jest pokretač novih ideja, razmišljanja, postupaka, aktivnosti i mogućnosti koje mogu iznjedriti.

Postavlja se pitanje koliko kreativnost može biti presudna u ranom opismenjavanju i što ona uopće jest, što ona nudi? Na kreativnost možemo gledati kao na individualan mentalni proces koji uključuje stvaranje novih ideja, pojmova, rješenja. „Kreativni ljudi pristupaju stvarima na nov način. Kreativnost nije ono što oni rade, ona je način na koji to rade. „Moguće je biti kreativan kuhar, kreativan vrtlar i kreativan mislilac, jednako kao što je moguće biti prosječan, ali kompetentan glazbenik ili umjetnik“³⁰. Djeca su kreativna sama po sebi, u pravilu ne treba im ništa osim organizacije uvjeta i mogućnosti za stvaranje. Djetetovi urođeni talenti razvijaju se iskustvom i ono mora samo iskoristiti ponuđene prilike. Svako će dijete pratiti svoj kreativni put i njega treba ohrabrivati. Ohrabrujući njihovo izražavanje, stvarajući im uvjete za traženje vlastite autonomije, stvaramo i preduvjete za razvoj kreativnosti, i razvijanje vještina pismenosti na zabavan i zanimljiv način. Pritom moramo paziti da ih ne limitiramo i umanjujemo njihovu maštu vlastitim sugeriranjima i očekivanjima. Jasno je naravno da ih moramo usmjeravati kako bi usvojili određene obrasce kojima smo uvjetovani u odgojno-obrazovnim ustanovama. Pristup djetetu trebao bi biti individualan. Nije svako dijete isto, nema iste sposobnosti, interese, volju, motivaciju. Međutim, možemo ih „trenirati“, objašnjavati, hvaliti, ispravljati, probudi radoznalost,

³⁰ Einon, D.; [prijevod Ivana Zima Galar]. Igre stvaralice za djecu 2 – 5 godina : [prepoznajte i potaknite prirodne talente svojega djeteta]. Zagreb : Profil International, 2004.str. 5.

ponuditi im zanimljivu okolinu i sadržaj. Zbog tempa života i niza različitih problema s kojima se susreću roditelji, knjižničari i ostali stručnjaci, dijete se često nađe u nezavidnom položaju. Kako bi imali vremena malo za sebe, roditelji često igračkama ili tehnologijom nastoje zaokupiti djetetovu pažnju. Roditeljima, baš kao i knjižničarima nedostatak financijskih sredstava, osobni problemi, u dosta slučajeva i nezainteresiranost i roditelja i knjižničara razlozi su nekvalitetno posvećenog vremena djetetu i nebavljenja njime. Još uvijek je i uvriježeno mišljenje da djeca prije polaska u školu ne moraju ništa učiti jer postoje osobe koje će se pobrinuti da ga nešto nauče, ovdje se naravno misli na obrazovne ustanove. Isto tako smatraju da ona djeca koja pohađaju kolektiv (vrtić), tamo dobiju dovoljno poticaja, igre i druženja. Ono što moramo shvatiti jest činjenica da kvalitetno provedeno vrijeme sa djetetom, pa makar i sat vremena, utjecat će na djetetov kompletan razvoj, na njegove interese, motivaciju, ali prije svega dijete će se uvijek rado sjetiti vremena provedenog u krugu najmilijih. Dakle, ni igračke, ni knjige, ni novac, ni tehnologija, ni fizička okolina nisu najvažniji. Najvažnija je djetetova društvena okolina, što dijete nauči, uči unutar svojeg društvenog konteksta.

Roditelji i knjižnice, odnosno knjižnično osoblje danas imaju čitavu paletu alternativnih oblika kojima mogu poticati djetetovu pismenost i kulturu čitanja. Čitav niz aktivnosti, radionica i igraonica danas je ponuđeno kao alternativa klasičnom opismenjavanju. U nastavku rada predstaviti ću taktilnu slikovnicu kao alternativni oblik opismenjavanja, točnije „tihu knjigu“ kao mogućnost poticanja djetetove radoznalosti, mašte, kreativnosti na malo drugačiji način od standardnih slikovnica.

5.1 TAKTILNA KNJIGA

Uglavnom su taktilne slikovnice predstavljene kao pomagalo za slijepe i slabovidne osobe kojima one pomažu spoznati pojmove koji su im zbog nedostatka vida apstraktni i nedostupni. Riječ je o knjigama koje uz tekst sadrže i prilagođenu sliku. Taktilne knjige koriste se u svim dobnim skupinama i svim uzrastima. Važno je razviti svijest o potrebi izrade i izdavanja ovakve vrste slikovnice za slijepu i slabovidnu djecu, za djecu s Down-ovim sindromom, poremećajem hiperaktivnosti i deficita pažnje (ADHD), razvojnim koordinacijskim poremećajima, za autističnu, ali i za zdravu djecu.

Taktilne se slikovnice mogu i trebaju promatrati kao pomagalo u odgojno-obrazovnom procesu.

Zašto su važne? Prvenstveno svako dijete, ali i svaka osoba ima pravo na svoju slikovnicu. Slijepo dijete dodirom spoznaje svijet. Taktilna slikovnica pomaže djetetu spoznati pojmove koji su mu zbog nedostatka vida apstraktni i nedostupni. Jednako su korisne i za videću djecu; potiču ih na istraživanje i pregledavanje slika, poboljšavaju koncentraciju, sadrže tematski i motorički raznolike igre u kojima djeca rado vježbaju svoje prste, um i maštu. U mnogočemu potiču djetetovu samostalnost, a velik je značaj i za senzorno-motorički razvoj djeteta. Taktilne slikovnice mogu sadržavati osjetilne, ali i obrazovne aktivnosti koje potiču ručne vještine i uče svladavanju svakodnevnih prepreka na temelju slika. Ukoliko se prisjetimo da vizualne informacije zauzimaju osamdeset posto u primanju informacija, trebamo znati da veliki udio u tim informacijama imaju i slike koje nas okružuju.³¹ Od najranijeg djetinjstva djeca su okružena slikama iz knjiga, plakata, reklama, panoa, tako i slikama sa televizije, ambalažnih proizvoda i slično. Te slike pružaju informacije i potiču cjelokupni razvoj djeteta kao i razvoj rane pismenosti.

U izdavaštvu taktilna se knjiga pojavila ne baš davno i vrlo je malo zastupljena na tržištu.

Rijetkost na tržištu problem je na svjetskoj razini, a ne samo u Hrvatskoj, iz više razloga:

- složenost postupka izrade - takav postupak ne dozvoljava serijsku strojnu proizvodnju;
- mala naklada i složenost postupka dovode do visoke cijene;
- visokoj cijeni pridonosi i malo tržište što sveukupno dovodi do „neisplativosti“ takve slikovnice.

Treba napomenuti kako neisplativost postupka ne može biti argument za nepostojanje ovakvih slikovnica.

Prema informacijama dobivenih od Hrvatskog saveza slijepih, Savez ima sedam taktilnih slikovnica (cijene se kreću od 150 do 410 kuna) namijenjenih slijepim i slabovidnim osobama te tri atlasa (cijene se kreću od 780 do 1320 kuna).

³¹ Sköld, B.C., Norberg, A. Tactile picture books for blind and visually impaired children. Stockholm : ALP Libraries for the Blind Section, 2007.

Postoji suradnja knjižnica i raznih udruga po pitanju izrađivanja taktilnih slikovnica - ručna izrada, organizacija izložbi. No, još uvijek ovakav oblik izrade slikovnica nije doživio preveliku ekspanziju na tržište, dok ono što se nalazi na tržištu ima uglavnom visoku cijenu, što, nažalost, taktilne slikovnice čini nepristupačnima za veći dio populacije.

5.1.1 SPECIFIČNOSTI IZRADE TAKTILNE SLIKOVNICE

Cilj slika taktilne slikovnice prenijeti je poruku ili bit slike. Nije nužno na slici prikazati apsolutno svaki najsitniji detalj, već je bitno shvatiti što se na slici nalazi. Zato taktilne slikovnice ukoliko su isključivo rađene za slijepu ili slabovidnu djecu imaju niz zakonitosti u izradi. Smjernice za izradu taktilne slikovnice³² ističu da je cilj taktilne slikovnice potaknuti dijete na istraživanje, maštu i upotpunjavanje njegova doživljaja. Preporuča se različitost materijala što je ujedno i najvažniji princip u izradi. Misli se na sve dostupne materijale koji pod prstima imaju različitu teksturu.

Neki od preporučenih materijala su:

- Rebrasti karton
- Pjenasta spužva
- Hammer papir
- Vuna
- Filc i druge tkanine
- Gliteri
- Perlice
- Brusni papir
- Sve vrste ambalaža..

Kad govorimo o formatu, preporuča se da on ne bude prevelik. Idealan je a4 format papira, te se preporuča vodoravno okrenut papir. Perspektiva je jednako bitna. Treba paziti da pri izradi određenih elemenata iz prirode oni budu prikazani realno u odnosu na nešto. Ako primjerice na istu stranicu stavljamo i drvo i osobu, treba paziti da to drvo ne bude manje od osobe. Jednako tako treba paziti i na boje. Ako primjerice radimo sunce, poželjno je da ga se stavi u žutu boju, a ne ljubičastu ili neku drugu, kako slabovidno dijete ne bi bilo

³² Smjernice za izradu taktilne slikovnice. Dostupno: http://www.knjiznicari.hr/UDK02/index.php/Smjernice_za_izradu_taktilne_slikovnice_-_Tanja_%C5%A0upe (18.07.2016.)

zbunjeno. Podloga na kojoj se taktilna slikovnica izrađuje najčešće je papir koji mora biti deblji. Podloga može biti napravljena i od platna ili tkanine na koju se prišiju taktilni detalji.

Iz navedenog vidimo razloge zbog kojih taktilna slikovnica još uvijek na tržištu nema svoju čvrstu poziciju. Iako svijest o potrebi ovakve vrste slikovnice postoji, u Hrvatskoj svijest o dobrobiti i višestrukoj koristi ovakvog načina opismenjivanja i poticanja rane pismenosti kod osoba sa i bez poteškoća još uvijek je relativno nerazvijena.

5.2 „TIHA KNJIGA“

Tiha knjiga možda je poznatija pod popularnijim stranim nazivima poput „quiet book“ (tiha knjiga), „soft book“ (meka knjiga), „busy book (zaposlena knjiga) ili „cloth book“ (knjiga od platna). Riječ je knjizi (slikovnici) koja se sastoji od niza platnenih stranica i sadrži mirne aktivnosti za zabavu male djece. Potiče njihove kognitivne, intelektualne i fine motoričke sposobnosti. Djeca na kreativan način mogu realizirati potrebu za igrom. Sadrže tematski i motorički raznolike igre u kojima djeca vježbaju svoje prste, um, maštu, ali i uče i istražuju. Iako nisam pronašla tvorca naziva „tiha knjiga“, niti podatke vezane uz to tko je prvi pokrenuo ovaj trend, za sebe volim reći da su taktilne slikovnice preteča razvoju tihe knjige. Obje vrste knjiga imaju zapravo određene zakonitosti kojih se pri izradi treba pridržavati. Razlika je ipak u tome što sa tihom knjigom možete biti opušteniji i detaljniji pri izradi. Ovakva vrsta slikovnice potiče djetetovu samostalnost, senzo-motorički razvoj djeteta, potiče njihovu maštu, kreativnost i daje mogućnost da dijete samostalno osmišljava priču obzirom da postojanje teksta nije nužna opcija. Jednako kao i taktilne slikovnice, i tiha knjiga može biti izrađena od različitih materijala. Prednost tihe knjige je što se ona može neprestano nadopunjavati novim stranicama, sadržajima, aktivnostima. Ovakva vrsta slikovnice uglavnom je usmjerena na djecu predškolske dobi, iako ju mogu koristiti i oni mlađi ali i stariji. Izrada i korištenje ovakve vrste slikovnice od koristi je i djetetu ali i onima koji se mogu uključiti u izradu jedne ovakve slikovnice. Taktilna knjiga podražajima želi utjecati na djetetov cjelokupni razvoj, ali i djelovati na pojedine etape razvoja. Od djeteta traže interakciju, sposobnost prosuđivanja i logičkog zaključivanja koja se potiče u današnjem suvremenom obrazovnom sustavu.

Kako bi obrazovanje, edukacija i integracija djece i mladih bila učinkovita, potrebno je koristiti metode primjerene njihovoj dobi, i one koje su za njih najprihvatljivije.

Tiha knjiga može postati predmetom obrazovanja u djece predškolske dobi. Uglavnom sva djeca vole slikovnice iako samostalno čitanje slova i pričanje priča nije vještina koju još posjeduju. Odrasli im u tome predstavljaju alternativu. Današnje slikovnice su uglavnom kratke, naravno napravljene na način da odgovaraju uzrastu djeteta. Zato ili čitamo slikovnicu za slikovnicom ili se vraćamo na određeni naslov po želji djeteta nekoliko puta. Dijete je sklono i „čitati“ samo. Kako to izgleda? Ono lista, promatra, gužva, ponekad i gricne stranicu, a zatim i pokušava otkinuti pojedini list ili rastaviti čitavu slikovnicu. To i nije neobično, dijete tako istražuje, ali i postane vremenom nezainteresirano za nešto što je pregledalo nebrojeno puta. Slikovnice postaju mali kupusi, a dijete dakle postaje nezainteresirano za već viđene ilustracije. Kao majka dvogodišnjeg djeteta, sklona sam promatrati ga pokušavajući shvatiti i uočiti njegove interese. Ono što me veseli je činjenica da ne prođe dan da moje dijete ne prolista barem dvije slikovnice. Zasigurno na to utječe i činjenica što je od rođenja okružen knjigama, slikovnicama, pričama, ali i nama odraslima koji smo knjižni frikovi. Kod nas uvijek netko nešto čita, čemu pridonosi i naša kućna biblioteka od približno 2000 knjiga. On uglavnom usvaja nove stvari na temelju oponašanja. Ne mali broj puta uzeo je knjigu i pravio se da čita, oponašajući mene kada sam učila. Na moje pitanje što radi, on odgovara da čita jer ima ispit. Iako ima tek dvije godine, naprednije je dijete i na nivou djeteta od četiri godine. U potpunosti zna englesku abecedu, brojiti na engleskom do deset, tridesetak engleskih pjesama, povezuje riječi na engleskom sa predmetima iz okoline koja ga okružuje, poput voća ili određenih kućanskih aparata, namještaja i slično, pa onda sve ono što zna i razumije na hrvatskom ne moram ni spominjati. Ne hvalim se ja ovdje sposobnostima svoga djeteta, već želim ukazati na nešto drugo. Tihe knjige bile su jedan od načina na koji smo (uz ostale aktivnosti) krenuli sa ranom pismenošću.

Djeca zapravo jako vole listati knjige, praviti se da sami čitaju i smišljati priču na temelju onoga što se nalazi pred njima. Uglavnom su im najdraže didaktičke, interaktivne i zvučne knjige gdje postoje razni prozorčići koje je moguće otvoriti i zatvoriti ili pritisnuti određeni gumbi koji ispušta zvuk, gdje mogu dotaknuti različite materijale jer se uvijek iznova vesele iznenađenjima koje takve knjige u sebi sadrže.

5.2.1 NA KOJI NAČIN TIHOM KNJIGOM MOŽEMO POTICATI RANU

PISMENOST?

Tiha knjiga predstavlja ručno izrađenu knjigu od tekstila ili bilo kojeg drugog materijala, gdje svaka stranica donosi novu aktivnost ili set aktivnosti za dijete koje će ga istovremeno zabaviti i zaposliti. Ne ograničava se na uzrast djeteta jer prilagođavanjem težine aktivnosti može biti zanimljiva i starijoj djeci. Ipak nekako je najprimjerenija predškolskom uzrastu, odnosno djeci od 1-7 godina. Idealne su za poticanje rane pismenosti jer sadrže čitav niz aktivnosti koje podrazumijevaju sortiranje, povezivanje, oblačenje, uče otkopčavati i zakopčavati, uče slova, brojeve, oblike, praktične stvari iz svakodnevnog života poput vezanja cipela, učenja na sat i ostale maštovite igre. Oni zapravo osjetilima dodira prolaze osnovne operacije, uče i vježbaju.

Prednost tihe knjige u razvijanju rane pismenosti jest individualan pristup djetetu. Izrada slikovnice ovisi o djetetovoj dobi, njegovim interesima, i općenito razvoju djeteta, te poteškoćama u razvoju ukoliko ih ima. U tihoj knjizi dijete može učiti o predmetima koji se nalaze u njegovoj neposrednoj okolini, prirodi, godišnjim dobima, životinjama, automobilima i svemu onome što kod djeteta budi interes. To tihu knjigu čini i personaliziranom knjigom, djetetu omogućuje da posjeduje nešto što je samo njegovo, a što nema nitko drugi. Osim praktičnih stvari koje dijete može naučiti, tiha knjiga može biti i snažan poticatelj razvoju čitalačke kulture od najranije dobi. Na koji način? Zašto bi slikovnica trebala biti samo papirnatu formu gdje se ne nudi nijedna druga mogućnost izuzev pregledavanja slika i ilustracija sadržanih u slikovnici?! Djetetu se takve slikovnice mogu predstaviti na potpuno drugačiji način- tihom knjigom. Crvenkapica primjerice, tako više ne mora stajati samo na papiru, može biti lutkica koja se natakne na prst. Košara sa hranom koju nosi baki ne mora više biti samo slika na papiru. Tiha knjiga nudi mogućnost da dijete tu košaru otvori i iz nje izvadi hranu izrađenu od tkanine ili nekog drugog materijala. Kroz ovakve knjige djeca istovremeno uče, povezuju i kreativno razmišljaju pa njihov mozak neprestano radi. Osim toga knjizi možete ubaciti tekst u obliku jednog slova, riječi ili cijele rečenice ukoliko želite pa na taj način negujemo poticaje prema literarnom stvaralaštvu od najranije dobi. Možete izraditi slikovnicu za poticanje učenja abecede ili brojeva, a opet ne moraju imati nimalo teksta što ih čini jezično neograničenima pa se njima mogu igrati djeca različitih govornih područja. Meni osobno najdragocjenije što ovakva vrsta slikovnice nudi (ukoliko tekst ne postoji) jest činjenica da dijete samo može stvarati priču, samo može

stvoriti radnju i tekst kako ono želi, a to im opet omogućuje da treniraju svoju maštu, kreativnost, jezične sposobnosti. Samim time samoinicijativno potiču i ranu pismenost i čitateljsku kulturu. Učenje se temelji na iskustvu i metodi pokušaj-pogreška, tako uče i djeca. Ovakva ih knjiga stavlja u poziciju da uče, pa imaju priliku svladati vještine koje znaju koristiti u svakodnevnom životu. Mogu biti i vrlo važan kulturni medij koji se može koristiti za prenošenje mnogih vrsta poruka, informacija i znanja i djetetu pospješuju kognitivno – afektivni razvoj. Nude mogućnost za kulturnu i kreativnu interakciju. Dijete može razmjenjivati iskustva sa drugom djecom, bolje se integrirati te produbiti i poboljšati kvalitetne odnose. Sve to je bitno u razvoju rane pismenosti i kulture čitanja. Ovakva slikovnica pomoći će djetetu shvatiti i rekonstruirati činjenice, a perceptivna analiza predmeta u slikovnicama znači da se više informacija može prikupiti.

5.2.2 RODITELJI I ALTERNATIVNI OBLICI OPISMENJAVANJA I POTICANJA

ČITATELJSKE KULTURE OD NAJRANIJE DOBI

Svaki roditelj, ili barem većina njih svome djetetu želi pružiti ono najnužnije. Samim time svome djetetu žele omogućiti pravilan razvoj i njegovati njegove interese, ali i poticati njegove mogućnosti. Iako roditelji danas nisu u mogućnosti mnogo vremena provoditi sa svojom djecom zbog niza razloga, ipak pregledavajući portale, stranice za roditelje i djecu, društvene mreže, novosti može se zaključiti da roditelji stalno istražuju i pronalaze informacije o novim, drugačijim i poticajnim aktivnostima za razvoj svog djeteta i razvijanja i pismenosti ali i čitateljske kulture. Sve više pribjegavaju i tome da pojedine igračke, slikovnice i ostale edukativne materijale izrađuju sami kod kuće. Ekonomska situacija roditeljima ne dozvoljava izdvajanje mnogo novaca za kupnju edukativnih, interaktivnih ili didaktičkih slikovnica i igračaka.

Tihe knjige su knjige koje uglavnom proizlaze iz kućne radinosti. I to je njihova najveća prednost. Roditelj najbolje poznaje svoje dijete i zna kako će probuditi njegov interes za pojedine stvari. Iz tog razloga tihu knjigu roditelj može prilagoditi svome djetetu osiguravajući mu da nauči nešto istražujući i listajući ono što ga zanima. Slikovnice zato mogu sadržavati oblike različitih veličina, boja i tekstura koje su djelomično ili potpuno odvojivi od podloge, mogu proizvoditi zvuk, šušcati, uključivati glazbene zapise. Ovdje je mašta potpuno slobodna i proizvoljna. Izraditi ovakvu slikovnicu za svoje dijete ili sa svojim djetetom nije veliki problem. Iskoristiti možete sve što pronađete oko sebe, stare tkanine koje više ne koristite, gumbe, zakovice, sve ono što imate kod kuće bez da trošite dodatan

novac. Uz to sve što vam još treba su igla i konac ili eventualno ljepilo. I zabava i učenje može početi.

Osim tih knjiga tu je čitav spektar razvojnih igara, mozgalica, i aktivnosti koje roditelji izrađuju sami i koriste u učenju i opismenjivanju svoje djece. Grupa na društvenoj mreži facebook pod nazivom *Razvojne igre za djecu* namijenjena je roditeljima i ovdje se razmjenjuju linkovi, ideje, slike, video zapisi svega onoga što djeci može biti zanimljivo i drugačije. Donosim nekoliko primjera alternativnih oblika poticanja pismenosti i čitateljske kulture kod djece predškolske dobi. Slike su preuzete sa spomenute stranice i ne polažem nikakva autorska prava na slike.

Slika 4. Interaktivna ploča kućne radinosti

Slika 5. Primjer kako učiti o životinjama

Slika 6. Pronađi životinju

Slika 7. Pronađi par

Slika 8. Mogućnost bojenja bez zaprljanih prstića

Slika 9. Šivano voće

Sve ove fotografije pokazuju alternativne načine opismenjavanja, poticanja djetetova djelovanja, mašte, kreativnosti. Grupa je odlično organizirana i iako je zatvorenog tipa broji gotovo 30 000 članova. Roditelji danas ne samo da moraju biti kreativni i maštoviti već i digitalno i medijski pismeni.

6. KNJIŽNICA KAO INFORMATOR

Iako sam već pisala o narodnim knjižnicama, i dječjim odjelima u smislu njihove uloge, ponude, obaveza i dužnosti spram djece i važnosti uloge knjižnice u poticanju rane pismenosti, ovaj dio vezan je uz knjižnicu kao informatora.

Kao promicatelj knjige i čitanja, knjižničar će pomoći roditelju prilikom posjeta knjižnici u odabiru slikovnica i knjiga za djecu te će ga informirati kako pomoći djetetu da zavoli knjigu. To bi trebala biti jedna od najznačajnijih uloga dječjih knjižničara ali i knjižničara općenito jer knjižnica na ovaj način dopire do djeteta putem posrednika kojem dijete najviše vjeruje. No postavlja se pitanje provodi li se to uistinu.

Knjižnice danas nude bogatu ponudu pedagoško-animacijskih aktivnosti na svojim dječjim odjelima. Te su aktivnosti pogodne za provođenje slobodnog vremena. Takve su aktivnosti specifičnost dječjeg odjela narodnih knjižnica, a provode se u skladu sa vlastitim uvjetima i mogućnostima. Zadatak takvih aktivnosti je probuditi interes za knjigom i čitanjem, osposobiti ih za korištenje knjižnicom, poticati razvoj kreativnosti, socijalizirati ih, zadovoljavanje postojećih literarnih interesa djece, obogaćivanje njihova jezičnog izraza, te odgoj prema knjizi kao vrijednosti koja obogaćuje čovjekov život. Knjižnice to ostvaruju kroz pričaonice, likovne radionice, igraonice, grupne posjete, izložbe, filmske i video projekcije, natjecanja, kvizove, lutkarske i dramske igre, književne susrete, računalne radionice, slušaonice i slične aktivnosti.

Sve više knjižnice ulažu i u izgled svojih internetskih stranica, nastojeći staviti što više obavijesti za svoje korisnike. Ipak, zbog uglavnom financijskih poteškoća, knjižnice nisu u mogućnosti ostvariti svoj puni potencijal. Knjižnice manje-više još uvijek nude one standardne oblike poticanja pismenosti i opismenjavanja a premalo ulažu u informiranje korisnika o novim i alternativnim oblicima i mogućnostima. Izrada tihe knjige gotovo da i nije spomenuta u nijednoj knjižnici. Radionice za izradu taktilnih slikovnica održane su u nekoliko knjižnica, kao izložbe o istima. Alternativni oblici pismenosti i opismenjavanja prikazani na slikama iznad gotovo se uopće ne spominju. Oni koji pišu o tihim knjigama, oni koji ih izrađuju za svoju djecu ili za prodaju uglavnom javnost informiraju na društvenim mrežama, portalima, pišući blogove ili dajući intervju za neke novine. Profili ljudi koji izrađuju ovakvu vrstu slikovnice su ili rehabilitacijski stručnjaci, učitelji, pojedinci-majke, bake i nezaposlene osobe koje hobi, kreativnost i želju za stvaranjem, ali i zbog ljubavi prema najmlađima, svoj talent žele unovčiti, zaraditi pokoju kunu. Interes za tihu knjigu, uglavnom je prepoznat kao pomoć pri rehabilitaciji za djecu s poteškoćama, baš kao i

taktilne knjige. Tihih knjiga u knjižnicama nema. Odrađujući praksu u knjižnicama grada Zagreba, i posjećujući knjižnice u sklopu određenih kolegija na fakultetu, uvidjela sam da većina knjižničara niti ne zna što su to tihe knjige. Na pitanje o taktilnim knjigama, imaju li ih, knjižničari uglavnom odgovaraju sa ne znam, možda ima koja, ili ne posjedujemo ih jer nema dovoljno korisnika. A korisnika se pronađe za bilo koju knjigu! Stariji knjižničari više ne posjeduju onaj entuzijazam o promicanju knjižnice i njezinih usluga, mlađi uglavnom ne mogu izraziti svoje mogućnosti zbog niza razloga.

Ulažu li knjižnice premalo u promicanje svojih usluga, istražuju li premalo o potrebama korisnika, i inovativnim pristupima poticanja rane pismenosti i čitateljske kulture?! Pismenost danas više nije samo znati čitati i pisati, ona je mnogo više. Kako se onda u tehnološkom dobu 21.stoljeća može dogoditi da gotovo 30 000 ljudi organizira zajednicu prakse istih interesa, istih potreba, istog cilja, na jednoj grupi društvene mreže, kako se može dogoditi da deseci ljudi pišu, objavljuju i rade na tihim knjigama, a da knjižnica o tome ne ponudi niti jednu informaciju. Zadaća knjižnice jest informirati korisnike i zajednicu, ali se i knjižnica isto tako mora informirati kako bi pružila kvalitetnu i pravodobnu informaciju.

7. ANKETA: RANA PISMENOST I ALTERNATIVNI OBLICI OPISMEJAVANJA I ČITATELJSKE KULTURE KOD DJECE PREDŠKOLSKO DOBI

Provedeno je istraživanje o važnosti opismenjavanja i alternativnim oblicima opismenjavanja i poticanja čitalačke kulture kod djece predškolske dobi kao i uloga knjižnice u informiranju o istima. U svrhu istraživanja napravljena je anketa koja je postavljena na nekoliko grupa namijenjenih uglavnom roditeljima i onima koji rade sa djecom sa i bez poteškoća poput *Trisomija 21 Zagreb* i *Razvojne igre za djecu* na društvenoj mreži Facebook. Anketa se sastojala od 15 pitanja od kojih su tri pitanja bila općeg tipa vezana uz osobne podatke ispitanika da bi se saznao spol, razina obrazovanja i dob ispitanika, dva pitanja po principu odgovora da/ne, te deset pitanja sa mogućnošću višestrukog odabira odgovora gdje je još bila dodana i mogućnost nekog drugog odgovora koji u anketi nije bio ponuđen, a pitanja su se odnosila na poznavanje pojma „pismenost“, „rana pismenost“ te poticanju rane pismenosti od predškolske dobi, zatim na čitanje djetetu i poznavanju pojma „tiha knjiga“ ili „quiet book“ i mogućnosti da ista bude alternativni oblik opismenjavanja, aktivnostima koje roditelji upražnjavaju sa svojom djecom, najbitnijem čimbeniku u poticanju rane pismenosti i naposljetku kako roditelji dolaze do informacija i ulozi knjižnice u informiranju. Anketa je od prilike trajala 5 minuta, rješavala se putem Interneta koristeći Google docs forms. Pitanja iz ankete biti će prikazana u sklopu rezultata istraživanja.

7.1 SVRHA ISTRAŽIVANJA

1. Ispitati mišljenja i stavove roditelja i onih koji rade sa djecom o poznavanju i važnosti poticanja rane pismenosti i čitalačke kulture kod djece predškolske dobi;
2. Ispitati o poznavanju „tihih knjiga“ i njihovoj mogućnosti kao alternativnog oblika opismenjavanja i poticanja rane pismenosti;
3. Ispitati kako roditelji dolaze do informacija o alternativnim oblicima opismenjavanja i opismenjavanja općenito te koja je uloga knjižnice kao informatora.

7.2 CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Glavni je cilj ove ankete utvrditi koliko je roditeljima važna rana pismenost i njezino poticanje od najranije dobi. Idući cilj je utvrditi koje sve alternativne oblike opismenjavanja roditelji koriste i upoznatost sa samom „tihom knjigom“ kao alternativnim oblikom opismenjavanja. Osim toga cilj je i utvrditi gdje, odnosno na koji način roditelji dolaze do informacija o mogućnostima opismenjavanja i kolika je uloga knjižnice u informiranju svojim korisnika i šire javnosti.

7.3 HIPOTEZE

U skladu sa postavljenim ciljevima definirala sam slijedeće hipoteze:

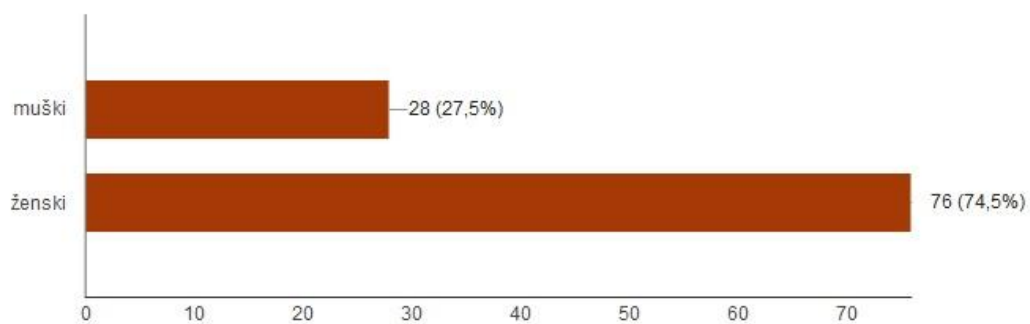
1. Veliki su razlike u odnosu na važnost i odnos prema pismenosti nekada i sada. Upravo iz tog razloga i vremena u kojem danas živimo rana pismenost od iznimne je važnosti;
2. Danas je trend o alternativnim mogućnostima opismenjavanja potreba koja je podosta raširena i većini ispitanika pojam i upoznatost sa tihim knjigama neće biti nepoznanica;
3. Roditelji kao najbolji poznavaoци svoje djece najzaslužniji su za poticanje djetetove pismenosti i čitateljske kulture obzirom da je obitelj prva zajednica s kojom se dijete susreće i s kojom provodi najviše vremena;
4. Knjižnice i knjižnično osoblje su informacijski stručnjaci (između ostalog), no knjižnice ipak nisu prva mjesta na kojima roditelji i oni koji sa djecom rade dolaze do informacija o raznim oblicima i mogućnostima opismenjavanja zbog postojanja interneta i svega što on donosi.

7.4 REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Anketni upitnik ispunila su 102 ispitanika, uglavnom roditelji. Podaci dobiveni iz ankete nisu relevantan podatak koji se odnosi na postojeće stanje u Hrvatskoj po pitanju rane pismenosti i mogućnostima opismenjavanja, ali je pokazatelj kako jedan dio zajednice razmišlja o spomenutoj temi.

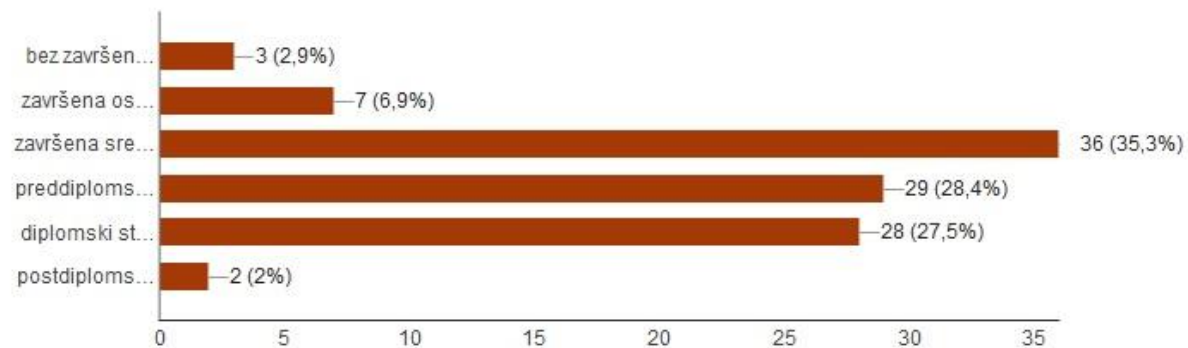
1. PITANJE

Spol (102 odgovora)

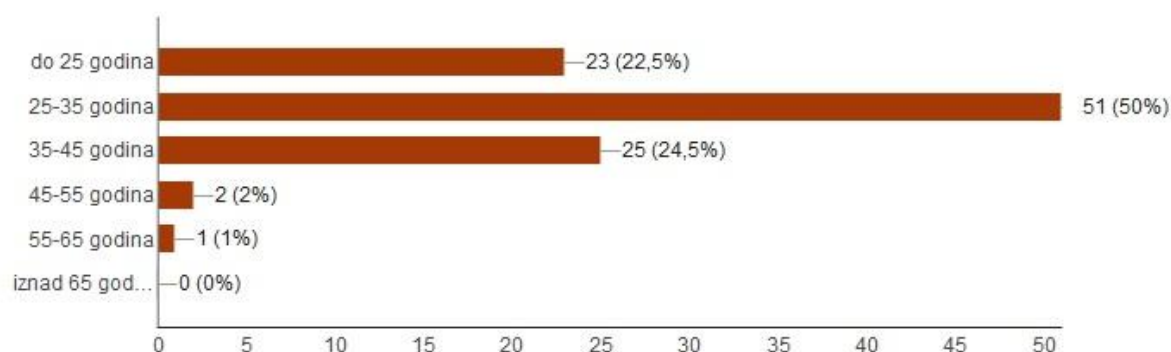
2. PITANJE

Razina obrazovanja (102 odgovora)

3. PITANJE

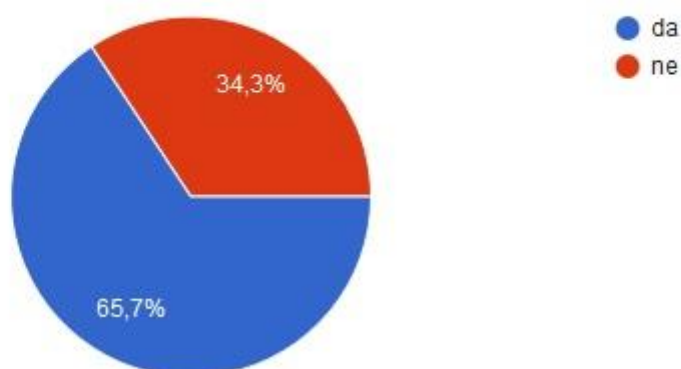
Dob (102 odgovora)

Prva tri pitanja općeg su tipa, a odnosila su se na osobne podatke ispitanika vezane uz spol, razinu obrazovanja i dob. Anketom je obuhvaćeno 102 ispitanika. Od toga 76 žena (74,5%) i 28 muškaraca (27,5%) – dvoje ispitanika označilo je oba spola- vjerojatno nenamjerno. Što se drugog pitanja tiče, a odnosi se na razinu obrazovanja, vidimo da je najveći broj ispitanika sa završenim srednjoškolskim obrazovanjem, njih 36 (35,3%), sa završenim preddiplomskim studijem 29 (28,4%), sa završenim diplomskim studijem 28 (27,5%), sa završenom osnovnom školom 7 (6,9%), bez završene osnovne škole 3 (2,9%) i sa postdiplomskim studijem 2 (2%) ispitanika. Treće pitanje vezano je uz dob ispitanika, i ovdje možemo vidjeti da je 51 ispitanik (50%) u dobi između 25-35 godina, 25-ero (24,5%) u dobi između 35-45 godina, u dobi do 25-e godine 23 ispitanika (22,5%), 2 ispitanika (2%) su u dobi 45-55 godina, te jedan ispitanik između 55-65 (1%) godina.

4. PITANJE

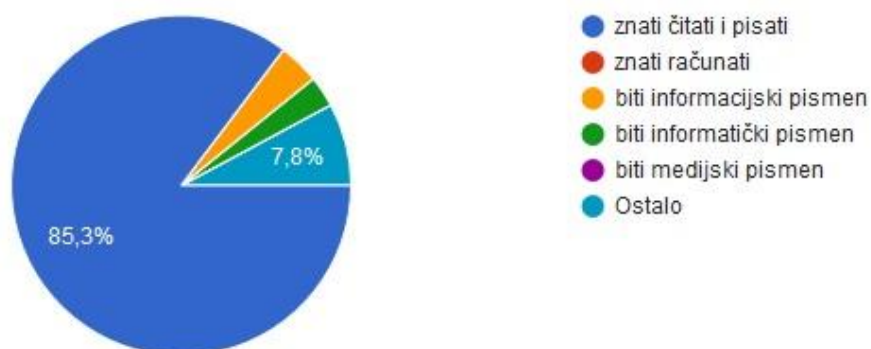
Jeste li upoznati s pojmom "rane pismenosti" (102 odgovora)

Četvrto je pitanje dalo očekivane rezultate. Od 102 ispitanika, njih 67 što je 65,7% upoznato je s pojmom rane pismenosti, dok nije 35-ero ili 34,3% nije upoznato s tim pojmom. Ovakav rezultat pravdam činjenicom da se o ranoj pismenosti sve više piše i govori, te je vrlo lako čuti, vidjeti, ili pročitati novosti vezane uz pojam rane pismenosti. Ipak gotovo 35% ispitanika za taj pojam nisu čuli, što je još uvijek velik broj obzirom na broj medija kojima se do informacija može doći.

5. PITANJE

Što po vašem mišljenju znači pojam "pismenost"? (102 odgovora)

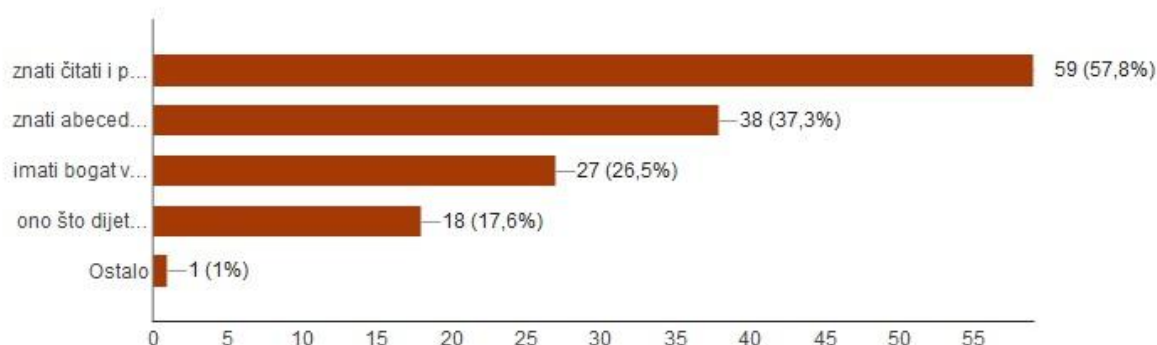

Kod ovog pitanja nije bilo previše iznenađenja, 87 ispitanika (85,3%) pod pojmom „pismenost“ podrazumijevaju 'znati čitati i pisati'. U osnovi pismenost to i jest. Međutim, očekivala sam da će veći broj ljudi pod rubriku 'ostalo' ponuditi više odgovora. Osmero ispitanika uz ponuđene odgovore pod ostalo dodalo je slijedeće: „Sve navedeno“, „Ovisi koja, obična pismenost je znati čitati i pisati, informacijska pismenost je vještina pronalaska i baratanja i vrednovanja informacija, a informatička pismenost je vještina korištenja informatičke opreme“, „trebao bi značiti čitati i pisati, ali u današnje vrijeme pismenost je sve ovo navedeno i još puno više“, „u današnjem svijetu sve navedeno“, „Čitati i pisati nekako su bazične pismenosti, no u 21.st. morate posjedovati sve ove nabrojene plus još puno više kako biste mogli konkurirati na bilo kojoj poziciji“. Ovdje vidimo da nekolicina ispitanika pod pojmom pismenosti ne smatra samo onu bazičnu definiciju, već da je pismenost u današnje vrijeme puno više od znati samo čitati i pisati. Osim toga, biti informacijski pismen 4-ero ljudi (3,9%) i biti informatički pismen 3-oje (2,9%) ispitanika

razumije pod pojmom pismenost. Niti jedan odgovor nije zabilježen pod 'znati računati' 'biti medijski pismen'.

6. PITANJE

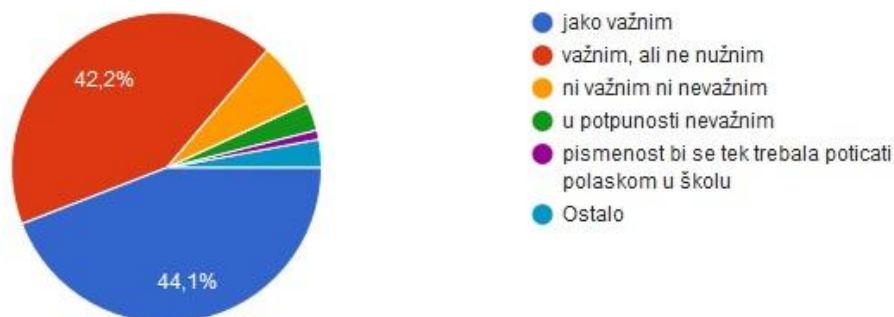
Što po vašem mišljenju znači pojam "rane pismenosti" (102 odgovora)

Ako pogledamo prethodno pitanje možemo vidjeti da većini ispitanika pojmovi 'pismenost' i 'rana pismenost' imaju isto značenje – *znati čitati i pisati* – njih 59 (57,8%) ranu pismenost definiralo bi tako. 38 (37,3%) ispitanika pod tim pojmom podrazumijevaju znati abecedu i prepoznati slova prije polaska u školu, 27 (26,5%) smatra da to znači imati bogat vokabular prije polaska u školu, a samo 18 njih (17,6%) zapravo razumije ili zna značenje pojma rana pismenost kao- onoga što dijete zna o čitanju i pisanju prije polaska u školu.

7. PITANJE

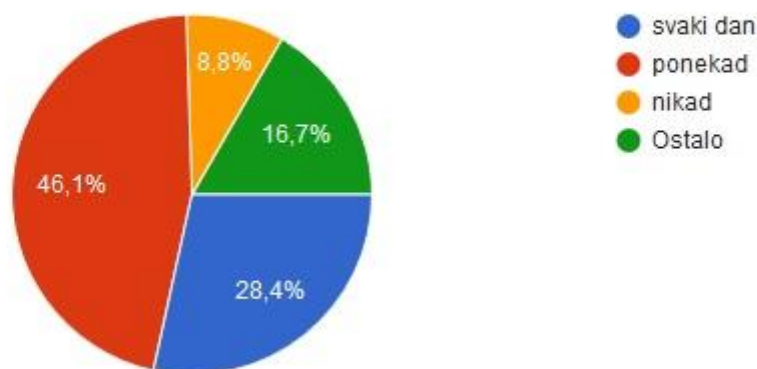
Poticanje rane pismenosti u predškolskoj dobi smatrate: (102 odgovora)

Sedmo pitanje donijelo je iznenađujuće odgovore. Iako ovo nije reprezentativan uzorak, rezultat govori da samo 45 ispitanika (44,1%) smatra poticanje rane pismenosti jako važnim. Poprilično poražavajući rezultat. U 21.st. odgovor na ovo pitanje trebao je biti po mom mišljenju gotovo 100 postotan, što je i jedna od postavljenih hipoteza. 43 ispitanika (42,2%) smatra poticanje rane pismenosti važnim, ali ne i nužnim, sedmero (6,9%) smatra je ni važnom ni nevažnom, u potpunosti nevažnom smatra je troje (2,9%), a jedna ispitana osoba (1%) smatra da bi se pismenost tek trebala poticati polaskom u školu. Rubriku 'ostalo' iskoristila su 3 ispitanika (2,9%) i odgovorila slijedeće: „dobro je da dijete zna nešto prilikom polaska u školu, ali učenje bi trebalo ostaviti za školu. Sve se stigne naučiti“, „vrlo važnim i nužnim za daljnje učenje“, „Pitanje dali djeca ista nauče. Njima je samo do igre.“ Ovaj zadnji je odgovor veoma zanimljiv, ako uzmemo u obzir da djeca predškolske dobi upravo kroz igru i uče.

8. PITANJE

Čitate li svome djetetu? (102 odgovora)

Prema rezultatima ove ankete, čitanje djetetu svakodnevno nije uvriježena radnja ispitanicima ankete. Svakodnevno čita djetetu 29 ispitanika (28,4%) od njih 102, ponekad čita njih 47 (46,1%), nikada njih 9 (8,8%), a 17-ero ispitanika (16,7%) označilo je rubriku ostalo i napisalo slijedeće: „Ako mu čitate svaki dan stvarate pozitivno i poticajno okruženje i dijete će stvoriti odnos prema knjizi kao budući čitatelj“, „dijete samo pregledava neke časopise koje imam. Ne kupujem mu još knjige jer sa 4 godine ne može puno ni razumjeti“,

„Na taj način počinju razumijevati okolinu i obogaćuju vokabular“, „Čitat će kad krenu u školu dovoljno“, „nemam dijete, ali recimo da imam - ankete radi, čitao bi mu ponekad“.

9. PITANJE

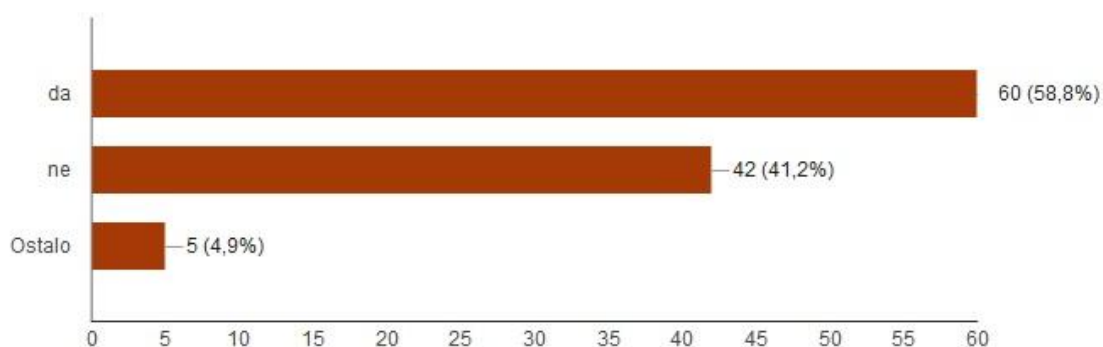
Trebaju li roditelji poticati pismenost i učiti s djecom predškolske dobi?
(102 odgovora)

Očekivani rezultati, 75 ispitanika (73,5%) smatra da roditelji trebaju poticati pismenost i učiti s djecom prije polaska u školu, troje (2,9%) smatra da ne trebaju, po 10 ispitanika (9,8%) smatra da pismenost i učenje treba ostaviti za odgojno obrazovne institucije ili da roditelj treba biti roditelj, a ne učitelj. Četvero ih je označilo rubriku ostalo, a odgovori koje su napisali su slijedeći: „*poticati, ali ne forsirati*“, „*Treba čitati*“, „*isto kao i odgajatelji, zasititi prostor kod kuće slovima i brojkama i kroz igru dati djetetu dovoljno prostora da samo pokaže interes*“, „*Bilo bi iznenađujuće u današnje vrijeme da roditelji ne uče kroz igru sa svojom djecom*“.

10. PITANJE

Jeste li upoznati sa pojmom "tiha knjiga" ili "quiet book" (102 odgovora)

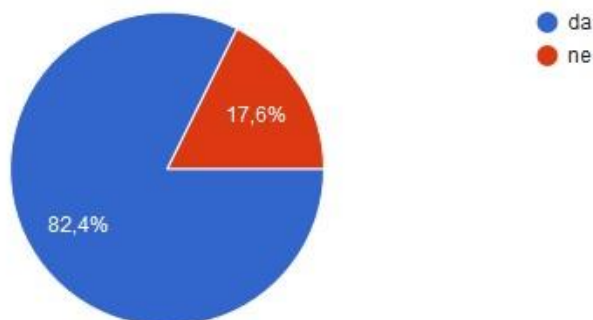

Očekivan rezultat, „tiha knjiga“ je raširena danas, iako još uvijek o njoj saznajemo od privatnih osoba- kroz osobna iskustva, blogove, stranice koje se bave kreativnim radom i slično. Za tihu knjigu zna 60 ispitanika (58,8%), a njih 42 (41,2%) nije upoznato s tihom knjigom, dok je njih petero (4,9%) pod rubrikom 'ostalo' navelo: „*da, moja supruga izrađuje ih za naše klince i poznanike i sve zainteresirane. Odličan način da djetetu približite stvari i predmete i životne situacije kroz igru*“, „*da, o njima sam saznala preko facebooka, odličan način da dijete naučite osnovnom stvarima*“, „*da, moja ih žena izrađuje za prodaju*“, „*da, kupila ih nekoliko, ali ih se može vrlo jednostavno napraviti kod kuće*“, „*da, primjer kako dijete može učiti na zabavan način*“.

11. PITANJE

Može li Tiha knjiga biti oblik opismenjavanja kod predškolske djece (obzirom da ih svaki roditelj može izraditi kod kuće prema djetetovim interesima)?

(102 odgovora)

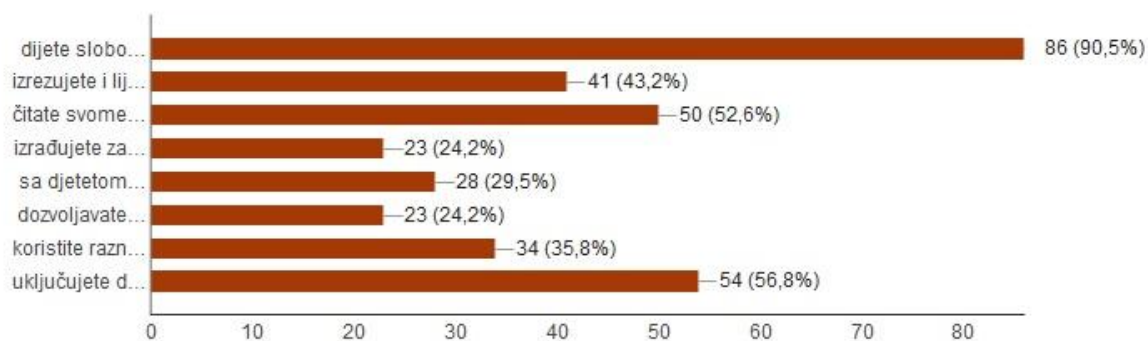

Obzirom da su pored pitanja o tihim knjiga bile postavljene slike kao primjer kako izgleda tiha knjiga (da bi ispitanici lakše shvatili o čemu se radi ukoliko ne znaju za ovu vrstu knjiga), prikazani rezultat je očekivan. Iako četrdesetak ispitanika nije znalo što je to tiha knjiga, uvidom u slike njih 84 (82,4%) odgovorilo je potvrdno na pitanje o tihoj knjizi kao obliku opismenjavanja kod predškolske djece, dok je njih 18 (17,6%) odgovorilo negativno.

12. PITANJE

Koje oblike aktivnosti od navedenih koristite ili ste koristili sa svojim djetetom predškolske dobi?

(95 odgovora)

Dvanaesto pitanje odnosilo se na aktivnosti u koje roditelj uključuje svoje dijete, odnosno koje koriste sa svojim djetetom a koje su ujedno i neki od alternativnih oblika opismenjavanja. Zabilježeni su slijedeći odgovori:

- dijete slobodno koristi bojice, flomastere, vodene boje, tempere kako bi izrazilo svoju kreativnost- 86 ispitanika (90,5%)
- izrezujete i lijepite s djetetom kolaž ili bilo koju drugu vrstu materijala formirajući tako različite oblike i predmete – 41 ispitanik (43,2%)
- čitate svome djetetu držeći ga u krilu – 50 ispitanika (52,6%)
- izrađujete za svoje dijete edukativne i interaktivne igračke, slikovnice, tihe knjige – 23 ispitanika (24,2%)
- sa djetetom odlazite u knjižnicu i tamo provodite slobodno vrijeme – 28 ispitanika (29,5%)
- dozvoljavate da dijete neograničeno svaki dan sjedi pred televizorom i koristi računalo – 23 ispitanika (24,2%)
- koristite razne predmete, oblike, materijale kako bi svome djetetu osigurali što bogatiju okolinu kako bi moglo nesmetano istraživati – 34 ispitanika (35,8%)
- uključujete dijete u svakodnevne aktivnosti poput kućanskih poslova, uređenja okoliša, kuhanje, pospremanja – 54 ispitanika (56,8%)

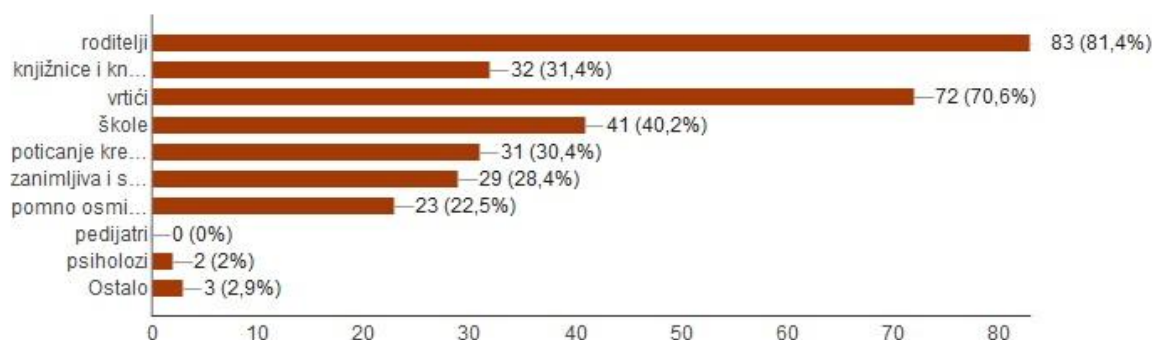
Iz priloženih odgovora možemo vidjeti da roditelji najčešće dozvoljavaju korištenje sredstava za bojenje i crtanje u svrhu poticanja djetetove kreativnosti, da čitaju svojoj djeci

držeći ih u krilu te da ih uključuju u svakodnevne aktivnosti poput čišćenja kuće i slično. Knjižnicu posjećuje 29,5 % ispitanika i tamo sa djetetom provode slobodno vrijeme, što je mali postotak, a gotovo 25% ispitanika djeci dozvoljava neograničeno korištenje računala i televizije. Taj podatak i ne bi bio toliko zabrinjavajući da su ti ispitanici zabilježili i još neku aktivnost uz navedene. Promatrajući dane odgovore, mogu primijetiti da roditelji na ovaj ili onaj način ipak sudjeluju u predškolskom razdoblju svoje djece potičući ih na uključenost u aktivnosti.

13. PITANJE

Po vašem mišljenju za razvoj rane pismenosti najvažniji bi trebao/li biti?

(102 odgovora)

Već sam u samom tekstu rada pisala o roditelju kao najbitnijem poticatelju rane pismenosti i čitateljske kulture kod djece predškolske dobi, ovi su odgovori potvrdili hipotezu o roditelju kao najbitnijem poticatelju rane pismenosti. Čak 83 ispitanika (81,4%) odgovorilo je u korist roditelja. Međutim, meni kao budućem bibliotekaru zanimljiv je podatak da je čak 72 ispitanika (70,6%) svoj glas dalo vrtićima, a knjižnicama samo 32 ispitanika (31,4%). Ljudi ili nemaju naviku posjećivati knjižnicu, ili knjižnice ne odrađuju svoj posao kako treba (da li po pitanju promidžbe, ponude ili poslovanja općenito). Dobiveni odgovori redom:

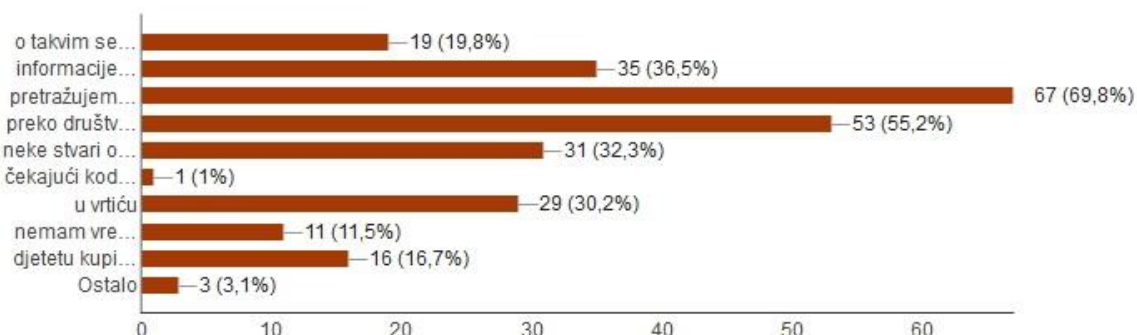
- Roditelji – 83 ispitanika (81,4%)
- Knjižnice i knjižnično osoblje – 32 ispitanika (31,4%)

- Vrtići – 71 ispitanika (70,6%)
 - Škole – 41 ispitanik (40,2 %)
 - Poticanje kreativnosti – 31 ispitanik (30,4%)
 - Zanimljiva i sadržajem bogata okolina – 29 ispitanika (28,4%)
 - Pomno osmišljen i uređen prostor u kojem dijete boravi – 23 ispitanika (22,5%)
 - Pedijatri – 0 ispitanika (0%)
 - Psiholozi – 2 ispitanika (2%)
 - Ostalo – 3 ispitanika (2,9%) – „roditelji, apsolutno roditelj jer iz kuće sve kreće vezano za odgoj. Roditelj treba biti podrška u svemu. Ja nemam završenu ni osnovnu školu jer roditelji nisu bili uz mene, zato sa svojom djecom nastojim što više vremena provesti učeći kroz igru“, - „logopedi u vrtićima i školama“, - roditelj je prvi koji bi trebao poticati svoje dijete na brojne mogućnosti, vrtići i knjižnice trebali bi djelovati zajedno, ali i šira zajednica, a to uključuje i pedijatre, i psihologe i škole i sve ostale koji rade s djecom. „
- Mogu reći da je ovo pitanje bilo trik pitanje. Iako mi je drago što sam potvrdila hipotezu o roditelju kao najbitnijem poticatelju, nadala sam se obzirom na ponuđenu rubriku 'ostalo' da će veći broj ispitanika spomenuti suradnju nabrojenih institucija i profesija, međutim jedan ispitanik naglasio je važnost suradnje nabrojenih ali i suradnju sa širom zajednicom.

14. PITANJE

Gdje pronalazite informacije o sadržajima koje želite ponuditi svome djetetu (igraonice, radionice, izrada edukativnih predmeta, oblika, slikovnica kod kuće...)

(96 odgovora)

Zadnja dva pitanja ankete odnose se na pronalaženje informacija o sadržajima koji se mogu ponuditi djeci. Obzirom na tehnološki napredak vremena u kojem živimo, pretpostavka je

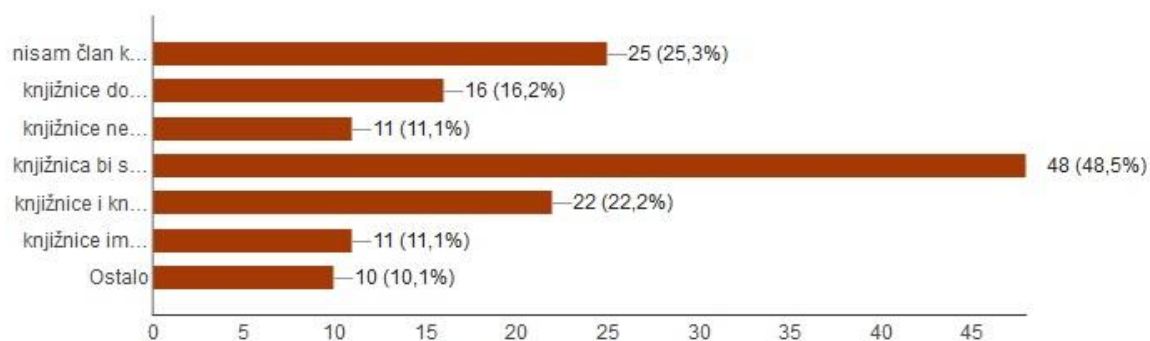
bila da će za pronalazak informacija o takvoj vrsti sadržaja biti zaslužan Internet, samim time društvene mreže, a da knjižnice neće biti prvo mjesto na koje će roditelji svratiti tražeći informaciju. Hipoteza se ponovo pokazala točnom.

- o takvim se ponudama informiram u knjižnici – 19 ispitanika (19,8%)
- informacije dobijem od prijatelja i poznanika – 35 ispitanika (36,5%)
- pretražujem Internet – 67 ispitanika (69,8%)
- preko društvenih mreža – 53 ispitanika (55,2%)
- neke stvari osmislim sam/sama – 31 ispitanik (32,3%)
- čekajući kod pedijatra – 1 ispitanik (1%)
- u vrtiću – 29 ispitanika (30,2 %)
- nemam vremena baviti se toliko sa djetetom pa niti ne istražujem, niti se informiram o takvim stvarima – 11 ispitanika (11,5%)
- djetetu kupim igračku koju želi, ili naručim da mu se izradi – 16 ispitanika (16,7%)
- ostalo – 3 ispitanika (3,1%) : - „knjižnice trebaju poboljšati ponudu i biti inovativnije“, - „iako često posjećujemo knjižnicu, knjižnica nije mjesto gdje možete saznati baš mnogo inovativnih stvari koje možete pokušati realizirati sa djecom“, „moram napomenuti da iako posjećujem knjižnicu, o nekim novim i alternativnim oblicima edukacije djece kroz igru, knjižnice ne nude neku zavidnu ponudu.

15. PITANJE

Po Vašem mišljenju, koliko je knjižnica uključena u poticanje rane pismenosti, i informiranje korisnika, i građana o mogućnostima raznih oblika opismenjavanja?

(99 odgovora)

Posljednje pitanje odnose se na knjižnicu kao mjesta informiranja. Odgovori:

- nisam član knjižnice – 25 ispitanika (25,3%)
- knjižnice dobro informiraju o ovakvim aktivnostima – 16 ispitanika (16,2%)
- knjižnice ne nude nikakve informacije vezane uz programe ranog opismenjivanja – 11 ispitanika (11,1%)
- knjižnica bi se više trebala uključiti u život zajednice i potrebe svojih korisnika – 48 ispitanika (48,5%)
- knjižnice i knjižnično osoblje ne pokazuju interes za promicanje i poticanje rane pismenosti – 22 ispitanika (22,1%)
- knjižnice imaju veliku ponudu ovakvih aktivnosti na dječjim odjelima- 11 ispitanika (11,1%)
- ostalo – 10 ispitanika (10,1%) – *„knjižnica bi se više trebala uključiti u život zajednice i potrebe svojih korisnika, knjižnice i knjižnično osoblje ne pokazuju interes za promicanje i poticanje rane pismenosti, iako knjižnica nudi sadržaje i aktivnosti za najmlađe, knjižnice se premalo promoviraju i imaju premalo inovativnih sadržaja“, - „knjižnica bi se više trebala uključiti u život zajednice i potrebe svojih korisnika, knjižnice i knjižnično osoblje ne pokazuju interes za promicanje i poticanje rane pismenosti, ponuda bi trebala biti inovativnija“, - „knjižnica bi se više trebala uključiti u život zajednice i potrebe svojih korisnika, knjižnice i knjižnično osoblje ne pokazuju interes za promicanje i poticanje rane pismenosti, dakako, moji odgovori odgovaraju osoblju knjižnice koju posjećujem“,*

Petnaesto pitanje pokazuje stav ispitanika spram knjižnica u pogledu informiranja korisnika i šire javnosti. Ipak se pokazuje da knjižnice nisu prvo mjesto gdje roditelji i oni koji s djecom rade traže informacije o opismenjavanju i alternativnim oblicima opismenjavanja. Gotovo pedeset posto ispitanika smatra da bi se knjižnica više trebala uključiti u život zajednice i potrebe svojih korisnika. To nužno ne znači da knjižnice ne nude dovoljno informacija, ali su te informacije šture, slabo vidljive ili je općenito promocija knjižnica slaba. Čak 22 posto ispitanika smatra knjižnično osoblje nezainteresirano za promicanje i poticanje rane pismenosti, a čak 25 posto ispitanika nisu članovi knjižnica. Iako ovo nije reprezentativno istraživanje koje pokazuje stanje u Hrvatskoj po pitanju položaja knjižnice kao informatora, istraživanje ipak pokazuje da je prvo mjesto na kojem ispitanici pretražuju i pregledavaju informacije Internet, društvene mreže, te međusobno razmjenjivanje između prijatelja, poznanika i vrtića.

7.5 ZAKLJUČAK ISTRAŽIVANJA

Hipoteze koje sam postavila pokazale su se točnima prema mišljenju ispitanika. Ne upitno je da je poticanje rane pismenosti ispitanicima od iznimne važnosti, što je potvrdilo 44 posto ispitanika, no ipak 42 posto ispitanika poticanje rane pismenosti smatra važnim, ali ne i nužnim. Zašto je tome tako pitanje je koje bi se trebalo dalje istraživati. Pretpostavka je da na odgovore utječe i razina obrazovanja, i spol, i sam stav prema tome da li bi se dijete trebalo u predškolskoj dobi samo igrati, ili bi se roditelji i svi oni koji o djeci brinu ipak trebali uključiti i usmjeravati tu igru ka poticanju djetetovih mogućnosti. Važnost roditelja kao prvog i najglavnijeg poticatelja rane pismenosti i čitateljske kulture potvrđena je sa gotovo 74 posto, i neupitno je da prema rezultatima istraživanja da roditelji zaista potežu za alternativnim oblicima opismenjavanja i čitateljske kulture istražujući i izrađujući za svoje dijete i sa svojom djecom razne edukativne i zabavne materijale. Čitanje na svakodnevnoj razini prakticira samo 28 posto ispitanika, njih 46 posto čita povremeno. Što znači to povremeno?! Iako postoji niz projekata na nivou države, čitanje je još uvijek aktivnost koja nekako nije zaživjela kod predškolske djece. Sve je više djece uključeno u projekte rane pismenosti, ali još je potrebno ulagati mnogo napora kako bi se mentalitet ljudi promijenio o nekim stvarima. Sa tihom knjigom upoznato je 60 posto ispitanika, a tihu knjigu kao alternativni oblik opismenjavanja vidi njih čak 82 posto. To pokazuje da i oni koji nisu bili upoznati sa nazivom tiha knjiga, nakon što su u anketi mogli vidjeti primjere tihe knjige ipak smatraju da ona za dijete može biti velik poticatelj. Dijete neće samo listati stranice već će se moći i poigrati sa slikovnicom. Što se pak tiče mjesta i uloge knjižnice u životu svojih korisnika ali i šire javnosti prema rezultatima istraživanja, ono nije od izuzetne važnosti. Knjižnica kao informator ne nalazi se na prvom mjestu. I na tu činjenicu utječe više razloga. Obzirom na dostupnost tehnologije, postojanje Interneta, društvenih mreža, blogova i sličnih medija, ljudi više nisu primorani odlaziti u knjižnicu ili bilo koju drugu obrazovnu ustanovu ne bi li se informirali. Sve je dostupno jednim klikom miša ili tipke na tipkovnici. Knjižnica se iz tog razloga nalazi u nezavidnom položaju. Osim toga, financiranje i prostor knjižnicama su najveći problem. Promocija knjižnica poprilično je loša, a osim toga, neke knjižnice uopće ne promoviraju svoje aktivnosti, neke niti nemaju svoju stranicu na Internetu, ali je i podosta dječjih knjižničara ne zainteresirana za održavanje velikog broja radionica, igraonica i ostalih kreativnih sadržaja. Apsolutna je činjenica da danas knjižnice ipak ulažu onoliko koliko mogu, i sredstava, i volje, i truda, i želje da se knjižnica otvori svojim korisnicima i postane treći prostor – uz obitelj i školu. Mnogobrojni su i primjeri dobre prakse poput knjižnice Fran Galović u Koprivnici, Knjižnice Medveščak i slično. No

još uvijek osim što knjižnice moraju promijeniti pristup korisnicima i zajednici općenito, jednako tako moramo raditi i na promjeni mentaliteta ljudi, kako se knjižnica ne bi shvaćala samo kao mjesto posudbe knjiga već i kao odgojno obrazovne ustanove koja aktivno sudjeluje u životu svoje zajednice.

8. ZAKLJUČAK

Pismenost predstavlja umijeće suvremenog čovjeka i praktični alat razvoja mnogih drugih umijeća. Najranija dob je jedno od najvažnijih razdoblja u razvoju osobe i predanost skrbnika (roditelja, odgojitelja, baka, djedova i svih koji o djetetu brinu) u ovoj fazi uspostavlja temelje za kasnije stjecanje znanja. Biti nepismen ili polupismen uzrokuje sa sociološkog aspekta isključenje iz društva i društvenih zbivanja. Takvim osobama nedostupni su brojni oblici učenja i komuniciranja. Riječ je o socijalno nekompetentnima na tržištu rada što ih ograničava u izboru zanimanja i zapošljavanja, ali i u normalnom življenju i funkcioniranju. Pismenost danas znači mnogo više od „znati čitati i pisati“, ali su čitanje i pisanje temeljna pismenost koja svakom pojedincu otvara vrata ostalim oblicima pismenosti. Poticanje rane pismenosti iz tog je razloga od iznimne važnosti. Rana pismenost i kultura čitanja ovisi o brojnim faktorima koji su usko vezani uz obitelj, socioekonomski status, način življenja, područje življenja, zaposlenost roditelja, određenih navika te aktivnosti koje su vezane uz čitanje unutar obitelji, posjet knjižnici i općenito suradnju roditelja sa odgojno-obrazovnim institucijama ali i široj zajednici. Čitanje od najranije dobi ima velik utjecaj na djetetov daljnji odnos prema knjizi i čitanju kao i njegov stav i odnos prema učenju. Iz tog je razloga osobito važno posebnu pažnju posvetiti čitanju djeci jer čitanje pozitivno utječe na njihov emocionalni razvoj, na njihove jezične i opće spoznajne sposobnosti, potiče pamćenje i maštu, poboljšava pažnju, razvija moralnu osjetljivost, jača samopouzdanje a i pomaže u stvaranju međugeneracijske veze između djece i odraslih.

Bolja čitalačka pismenost znači veću vjerojatnost za nastavak školovanja do 21. godine života, pretkazivač je profesionalne karijere, pozitivno utječe na odnos prema studiranju, povezana je sa sklonošću cijelo-životnom učenju.

Djeca najviše i najlakše stječu vještine u okolini koja je bogata poticajima i koja podržava djetetovu radoznalost. Ako djeca imaju kvalitetne čitalačke poticaje u roditeljskom domu i vrtiću, vrlo brzo će razvit svijest o potrebi čitanja. Roditelji i odgojitelji uzori su i organizatori mnogih vještina koje stvaraju pozitivno ozračje za predčitalačke vještine. Roditelji i skrbnici djetetovi su prvi učitelji te je njihova integracija u poticanju rane pismenosti od presudne važnosti. Poticanje rane pismenosti unutar obitelji mora biti usmjereno na djetetove mogućnosti, potrebe, interese i dob. Roditelji djetetu trebaju pružiti dom prepun riječi i priča, pjesme i igre, pokreta, komunikacije i različitih oblika aktivnosti te koristiti sve dostupne medije.

Sadržaji za najmlađe nekada su uglavnom bili usmjereni na one koji o djeci brinu. Danas, različiti jednostavni i kreativni oblici medijskih sadržaja primjereni njihovoj dobi i razvojnoj fazi potiču cjelovit razvoj djeteta. Tiha knjiga jedan je od novih medija kroz koju djeca mogu učiti i razvijati kulturu čitanja na interaktivan i zabavan način. Tiha knjiga može biti napravljena kao medij koji uči praktičnim vještinama poput pranja zubi, vezanja vezica na cipelama, pogađanje oblika, učenje slova i slično, no tiha knjiga može biti i interpretacija papirnate slikovnice koju dijete voli, ili bilo koje slikovnice za koju se izrađivač odluči. Prednosti tihe knjige su nov način izrade i dizajna u odnosu na klasičnu slikovnicu napravljenu od papira, kreativnost i mašta kojoj nema granica, ali i uključenost djeteta u samu izradu, te ciljana izrada prema interesima, dobi, potrebama, željama i razvojnoj fazi djeteta. Osim tih knjiga tu su i brojni drugi oblici koje roditelji sami mogu izraditi i iskoristiti predmete koje već posjeduju u kući. Ne zahtijevaju puno financijskih izdataka, ali zahtijevaju uloženo vrijeme i volju, a dijete će se jednog dana rado sjećati takvih projekata i uključenosti i truda svojih roditelja.

Osim roditelja i odgojitelja, knjižnica ima veliku ulogu u poticanju kulture čitanja kod djece od najranije dobi organiziranjem različitih programa na nacionalnom ili lokalnom nivou. Knjižničari su ti koji bi trebali pružati informacije roditeljima i ustanovama s kojima surađuju kako i na koji način priključiti se i sudjelovati u organiziranim programima. Knjižničari imaju veliku odgovornost te se očekuje da rade po najvišim standardima. Knjižnice bi trebale nuditi ugodan prostor i razne izvore za najmlađe. Uloga knjižnice u informiranju trebala bi biti na zavidnom nivou, što se prema provedenom istraživanju ne može vidjeti. Iako knjižnice nude niz aktivnosti i programa za poticanje rane pismenosti, promocija knjižnice o tim aktivnostima (uz izuzetke kojih je dosta) još uvijek je poprilično štura. Uključenje u zajednicu i istraživanja potreba korisnika i društva općenito, knjižnicama bi trebao biti primarni zadatak, jer samo na taj način knjižnica može ponuditi pravu informaciju pravodobno.

Država bi trebala biti posebno osjetljiva na omogućavanje najmanjima širok spektar različitih aktivnosti kojima bi se djecu poticalo na čitanje, na zanimljiv i zaigran način, kako ljubav prema knjizi i čitanju ne bi jenjavala njihovim odrastanjem. Financijska je potpora ovdje neophodna. Naposljetku, podučavanje rane pismenosti zahtjeva suradnju cijelog društva, te je potrebu za time potrebno osvijestiti na svim razinama društva.

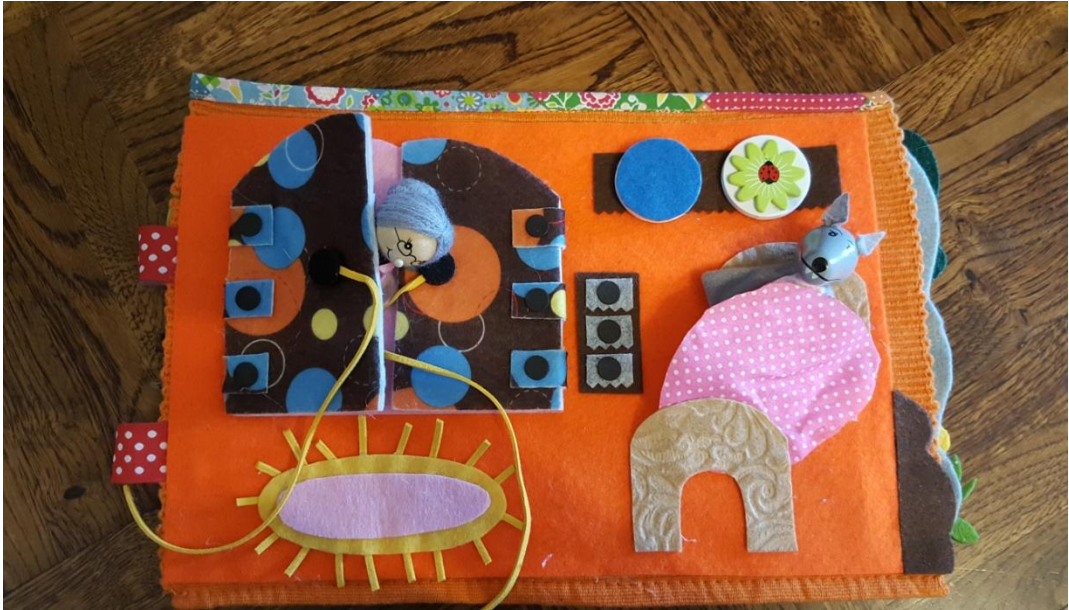
DODATAK-

„TIHA KNJIGA“ *CRVENKAPICA* (vlastita izrada)

ZAHVALA

Veliko hvala upućujem svojoj mentorici, doktorici znanosti i profesorici Mihaeli Banek Zorici. Hvala što ste postavljali rokove i stvarali „presing“, naučili ste me da je vrijeme novac, da realan život ne trpi isprike i da uz dobru organizaciju svaka zadaća može biti izvršena. Hvala na izdvojenom vremenu za moj rad, hvala na mnogobrojnim zadaćama i projektima koje ste zadavali, jer u konačnici vaši zadatci i dio njihove problematike postali su ujedno i tema ovoga rada.

Hvala svom nastavnom osoblju što ste prenijeli svoje znanje i u konačnici, svakom upisanom ocjenom omogućili moj dolazak do cilja.

Mojim kolegicama i kolegama, hvala na korisnim informacijama, na razgovoru, razumijevanju i lijepim trenucima.

Hvala Jeleni Markov što me nebrojeno puta zvala usred noći preplašena i u panici zbog rješavanja određenih zadaća, tjerala si me tako da svoje pregledam dva puta. Hvala Pauli Mikeli na smirenosti i sabranosti, uvijek si bila glas razuma i podrške. Djevojke hvala Vam na svakom razgovoru, svakoj kavi, i što ste takve kakve jeste- divne! Hvala Marti Stjepanović, Ivi Židić, Marini Krstanović, Anji Tkalec i Ivani Katavić na smijehu, vremenu, podijeljenim informacijama i prije svega prijateljstvu.

Veliko HVALA upućujem svome sinu Nikoli. HVALA ti što si uvijek bio bolestan u terminima ispita, uvijek sam prvu polovicu ispitnih rokova propustila, ali me iscrpljenost i neispavanost tjerala da položim sve u drugoj polovici rokova, čak sam si i dozvolila da ne prihvaćam ocijene manje od četvorke. HVALA ti što si „učio“ sa mnom držeći knjigu u ruci, makar nisi imao pojma čemu ona služi.

HVALA mom suprugu, na svakoj vožnji do fakulteta, na razumijevanju za moje nerazumijevanje, došla sam do kraja! Hvala i njegovoj obitelji što su uvijek bili na raspolaganja, divni ste.

Na kraju posebno HVALA upućujem roditeljima, na financijskoj, i prije svega psihološkoj podršci. Hvala Vam što uvijek vjerujete u svoju djecu, što nas uvijek tjerate naprijed, što nam čuvate leđa. S ponosom mogu reći da sam još jednom došla do cilja, da sam upoznala sebe bolje i da sada znam da je samo nebo granica, i na Vaš ponos još jednom da nikad ne zaboravite da su vam djeca najbolja investicija!

LITERATURA

1. Anić, V. Veliki rječnik hrvatskog jezika. Zagreb : Novi Liber, 2003.
2. Bettelheim, B.; Zelan, K. Čitanje i dijete. // Kako razvijati kulturu čitanja : zbornik / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 1999.
3. Cordes, S. Broad horizons: the role of the multimodal literacy in 21st century library. 2009. Dostupno na : <http://www.ifla.org/past-wlic/2009/94-cordes-en.pdf>
4. Čudina-Obradović, M. Igrom do čitanja : igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja u djece od 3. do 10. godine. Zagreb : Školska knjiga, 1995.
5. Čičko, H. Kako je rastao i razvijao se Odjel za djecu i mladež Gradske knjižnice. // Dječja knjižnica za novo tisućljeće : zbornik. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2001. Str.12.
6. Čitanje- obaveza ili užitek : zbornik / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2009.
7. Čudina – Obradović, M. Igrom do čitanja : igre i aktivnosti za razvijanje vještine čitanja. 3.dopunjeno izd. Zagreb : Školska knjiga, 2002.
8. Dječja knjižnica za novo tisućljeće. // Zbornik radova s međunarodnog skupa povodom Međunarodnog dana dječje knjige, 14. travnja 2000. / uredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba. 2001.
9. Državni zavod za statistiku. Dostupno na : <http://www.dzs.hr/Hrv/important/Interesting/pismenost.htm>
10. Einon, Dorothy ; [prijevod Ivana Zima Galar]. Igre učilice : [130 zabavnih aktivnosti za djecu od 2 do 6 godina]. Zagreb : Profil International, 2004.
11. H.S. Alice, Shin Meera; Reading Aloud with Infants and Toddlers in Child Care Settings: An Observational Study. *Early Childhood Education Journal*, Vol. 28, No. 3, 2001.
12. Ilišin, V.; Marinović Bobinac, A.; Radin, F. Djeca i mediji : uloga medija u svakodnevnom životu djece. Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 2001.
13. IFLA-ine smjernice za knjižnične usluge za djecu, 2004. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo.
14. Knjiga i slobodno vrijeme, Split, Gradska knjižnica Marka Marulića, 24.rujna 2010. ; [uredništvo Elli Pecotić... et al.]. – Split : Gradska knjižnica Marka Marulića, 2011.

15. Korat Ofra, Klein Pnina, S. D. ; Maternal mediation in book reading, home literacy environment, and children emergent literacy: a comprison between two social groups. *Reading and Writing* (2007)
16. L.L.Linda, S.B.Donna, Gould Jema; Project Booktalk: Library Books and Lap Reading in childcare Homes. *Early Childhood Education Journal*, Vol. 32, No. 1, August 2004
17. Maack, M.N. Children's Libraries. 2008. Encyclopedia of Children and Childhood in History and Society. Dostupno : <http://www.faqs.org/childhood/Ch-Co/Children-s-Libraries.html>
18. Maleš, D. Knjižnica u funkciji jačanja roditeljskih kompetencija.// Stručni skup Roditelji s bebama i malom djecom – dobro došli u knjižnicu! Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež : Knjižnice grada Zagreba, Knjižnica Medveščak, 2007.
19. McKoy. L. Ruth ; Daycare Book-a-thon: Preservice Teachers Enhancing the Reading Experience of Preschool Children. *Early Childhood Education Journal*, Vol. 30, No. 3, Spring 2003
20. Pađen-Farkaš, D. Suradnja dječjeg odjela Gradske i sveučilišne knjižnice u Osijeku i Odjela pedijatrije kliničke bolnice Osijek. // Dječja knjižnica za novo tisućljeće : zbornik. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2001.
21. Prijedlog nacionalne strategije poticanja čitanja. Dostupno na : <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/JAVNA%20RASPRAVA/M%20%C5%A0%20%20PRIJEDLOG%20NSP%C4%8C%20-%20prije%20slanja%20na%20javnu%20raspravu%20-%20kopija%2022%204%202015%20%20%20282%29.pdf>
22. Projekt „Čitaj mi“ <http://www.citajmi.info/kampanja/>
23. Projekti za poticanje čitanja Knjižnice i čitaonice Fran Galović <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=41&n=3&side=1>
24. Sköld, B.C., Norberg, A. Tactile picture books for blind and visually impaired children. Stockholm : ALP Libraries for the Blind Section, 2007.
25. Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

26. Smjernice za knjižnične usluge za djecu : knjižnične usluge za djecu – važnije no ikada za djecu i njihove obitelji diljem svijeta / IFLA, Sekcija za djecu mladež ; [s engleskog prevela Irena Kranjec] Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.
27. Smjernice za izradu taktilne slikovnice. Dostupno: [http://www.knjiznicari.hr/UDK02/index.php/Smjernice_za_izradu_taktilne_slikovnice -
Tanja%C5%A0upe](http://www.knjiznicari.hr/UDK02/index.php/Smjernice_za_izradu_taktilne_slikovnice_-_Tanja_%C5%A0upe)
28. Stričević, I. Čitanje u kontekstu školskih i narodnih knjižnica : uloga knjižnica u poticanju funkcionalnog čitanja i čitanja iz užitka. / Čitanje – obaveza ili užitak : zbornik / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2009.
29. Stričević, I. Uloga obitelji u razvijanju čitateljske kulture djece predškolske dobi. //Kako razvijati kulturu čitanja / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba. 1999.
30. Stričević, I. Projekt *Čitajmo im od najranije dobi*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež, 2006.
31. Stričević, I.; Maleš Dubravka. U dječjoj knjižnici : Knjižnica Medveščak, Zagreb. Zagreb : Knjižnica Medveščak : UNICEF, 1995.
32. Špiranec, Sonja; Mihaela Banek Zorica. Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta. Zagreb : Filozofski fakultet, Odsjek za informacijske znanosti, Zavod za informacijske studije 2008.
33. UNESCO. The plurality of literacy and its implications for policies and programmes. Haag : UNESCO, 2004.
34. UNESCO Institut for statistic. Adult and youth literacy. Dostupno na : <http://www.uis.unesco.org/literacy/Documents/fs32-2015-literacy.pdf>
35. Vukorepa, D. Multimedijalna I. B. Mažuranić. // Feral Tribune, 2002.

